

Plan Odnowy Miejscowości Krzyże

Gmina Ruciane – Nida

*„Mnie nie jest wszystko jedno”
(A. Jarecki)*

Załącznik do Uchwały Zebrania Wiejskiego Sołectwa Krzyże Nr I/2008 z dn. 21.01.2008 r.
Załącznik do Uchwały Nr XIX/7/2008 Rady Miejskiej Ruciane – Nida z dn. 27.02.2008 r.

ACUS Consulting Piotr Stefaniuk
Oddział Warmińsko-Mazurski
14-100 Ostróda, ul. Pieniężnego 35a,
Tel. 0-89 642 82 74, faks 0-89 642 82 76
e-mail: ostroda@acusconsulting.pl , www.acusconsulting.pl
opracowanie: Katarzyna Królak

Spis treści

Wstęp	3
Rozdział 1 Powiązanie Planu z celami strategicznymi dokumentów dotyczących rozwoju społeczno-gospodarczego Gminy.....	5
Rozdział 2. Analiza zasobów miejscowości	6
2.1 Historia.....	6
2.2 Położenie geograficzne i administracyjne oraz wygląd wsi.....	18
2.3 Przesłanki opracowania planu odnowy miejscowości	20
2.4 Środowisko przyrodnicze	21
Rezerваты i pomniki przyrody	29
2.5 Środowisko kulturowe	32
2.6 Gospodarka przestrzenna i infrastruktura techniczna.....	36
2.7 Funkcje, jakie pełnią Krzyże	40
Krzyże są jednym z szesnastu sołectw gminy Ruciane - Nida.	40
Wieś Krzyże spełnia wielorakie funkcje:	40
2.8 Sfera gospodarcza	41
Szlaki turystyczne, oznakowane według różnej skali trudności stwarzają mieszkańcom, jak i turystom „z zewnątrz”, możliwość bezpiecznej wędrówki, bez obawy błędzenia.	43
2.9 Potencjał społeczny	44
Rozdział 3. Diagnoza możliwości rozwojowych Krzyży – analiza SWOT.....	55
3.1 Analiza SWOT.....	56
Rozdział 4. Wizja rozwoju miejscowości	58
Rozdział 5. Priorytety, cele, zadania i karty zadań planu	61
Priorytety, cele i zadania planu	63
Karty zadań planu.....	65
Rozdział VI Harmonogram wdrażania planu wraz z kosztorysem	73
Rozdział 7. Promocja, zarządzaniem realizacją i monitoring	74
Planu Odnowy Miejscowości Krzyże.	74
7.1 Promocja Planu Odnowy Miejscowości Krzyże.	74
7.2 System zarządzania realizacją Planu Odnowy Miejscowości Krzyże.	74
7.3 Monitorowanie realizacji celów i zadań, sposoby oceny Planu	76
Monitoring rzeczowy	76
Monitoring finansowy	77
7.4 Sposoby oceny Planu Odnowy Miejscowości Krzyże	77
7.5 Uspołecznienie procesu planowania i realizacji	77
Wykaz tabel Planu.....	79
Wykaz wykresów	79

Wstęp

Odnowa wsi koncentruje się wokół zagadnień związanych z ekonomicznym bytem wsi, ale również z warunkami materialnymi życia mieszkańców (standard życia). Jednocześnie w procesie odnowy wsi bardzo mocno akcentuje się **jakość życia**, wynikającą z pozamaterialnych, duchowych i społecznych potrzeb osób i całej społeczności wiejskiej. Cechą odnowy wsi jako metody odnowy obszarów wiejskich jest zatem kompleksowość, polegająca na uzgodnieniu i realizowaniu całościowej wizji odnowy wsi, z myślą o zachowaniu jej tożsamości, przestrzennej integralności oraz zharmonizowaniu podstawowych funkcji: mieszkalnej, gospodarczej oraz rekreacyjnej i wypoczynkowej.

W procesie odnowy wsi bardzo mocno podkreśla się potrzebę dokonania zasadniczej zmiany w mentalności mieszkańców wsi z postaw pasywnych na postawy polegające na kreatywnych i uporządkowanych działaniach, na wzięciu odpowiedzialności za swoje bezpośrednie otoczenie, jak również za przyszłość swojej społeczności. Zwraca się uwagę na fakt, iż odnowa wsi jest czymś więcej, niż upiększeniem fasad budynków, porządkowaniem przestrzeni wiejskiej, renowacją historycznych obiektów czy realizacją nowych inwestycji dotyczących infrastruktury wiejskiej czy imprez o charakterze kulturalnym albo rekreacyjnym, ale przede wszystkim odbudową **tożsamości i integralności wsi oraz zachowaniem wartości życia wiejskiego**, zakorzenionych w jej kulturze i tradycji. Odnowa wsi jest zarówno koncepcją rozwojową, jak również skuteczną metodą odnowy obszarów wiejskich, uwalniającą jednostki i społeczności od myślenia w kategoriach roszczeniowych, a jednocześnie przesuwającą odpowiedzialność za przyszłość społeczności wiejskiej na nią samą.

Reasumując należy więc stwierdzić, iż odnowa wsi jest współcześnie ważną napędową siłą odnowy obszarów wiejskich, skutecznie przeobrażającą tereny nią objęte i stanowiącą istotny składnik procesów rozwojowych na poziomie lokalnym i regionalnym. Zdaniem Ryszarda Wilczyńskiego, uznanego w Polsce autorytetu w tej dziedzinie, **odnowa wsi to proces kształtowania warunków życia ludzi na obszarach wiejskich, którego animatorem i podmiotem jest społeczność lokalna**. Oddziałuje on na standard życia i jego jakość oraz źródła utrzymania mieszkańców, jednocześnie zachowując tożsamość wsi wyrażającą się wartościami życia wiejskiego, wzmacnianiem i rozwojem dziedzictwa duchowego, kulturowego i materialnego wsi.

Plan Odnowy Miejscowości Krzyże dotyczy lat 2007–2013. Podstawową jego część stanowi opis zasobów wsi i tkwiącego w niej potencjału oraz możliwości organizacyjnych mieszkańców. Na tej podstawie przeprowadzona została

analiza słabych i mocnych stron miejscowości oraz analiza szans i zagrożeń jej odnowy. Pozwoliła ona na określenie kierunków odnowy miejscowości, wyznaczenie priorytetów oraz wyszczególnienie zadań, które będą realizowane w ich ramach.

Krzyże to wieś, która pełni przede wszystkim funkcje mieszkalne i turystyczno-rekreacyjne oraz rolnicze. Pod tym kątem były też ustalane priorytety i kierunki odnowy miejscowości. Ostatecznym celem wszelkich działań jest poprawa standardu życia mieszkańców wsi, biorąc pod uwagę położenie i naturalne warunki przyrodnicze.

Niniejszy Plan Odnowy Miejscowości wskazać ma jakie konkretne działania muszą być poczynione, aby powyższy cel został osiągnięty. Świadomość jasno sprecyzowanych kierunków odnowy pobudza aktywność lokalnego środowiska i stymuluje je na rzecz partnerstwa, odnowy i promocji wartości, które reprezentuje.

Znakomita większość mieszkańców Krzyży to osoby związane z miejscem zamieszkania, otwarte na nowe możliwości i rozwiązania. Mieszkańcy mają nadzieję, że naturalne atuty wsi zostaną wykorzystane w celu ożywienia życia kulturalno-społecznego miejscowości oraz jej odnowy, która wpłynie na podniesienie standardu życia mieszkańców.

Rozdział I

Powiązanie Planu z celami strategicznymi dokumentów dotyczących rozwoju społeczno – gospodarczego Gminy

Plan Odnowy Miejscowości Krzyże został opracowany zgodnie z procedurą zawartą w Rozporządzeniu Ministra Rolnictwa opublikowanym w Dz. U. Nr 284, poz. 2846 z 2004 r.

Plan został zatwierdzony Uchwałą Nr I/08 Zebrania Wiejskiego Sołectwa Krzyże z dnia 21.01.2008 roku

Plan został zatwierdzony Uchwałą Nr XIX/7/2008 Rady Miejskiej Ruciane – Nida z dnia 27.02.2008 roku

Plan Rozwoju Miejscowości Krzyże zgodny jest z następującymi dokumentami strategicznymi gminy Ruciane - Nida:

- **Plan Rozwoju Lokalnego Miasta i Gminy Ruciane – Nida** przyjęty Uchwałą Nr XXX/4/2005 Rady Miejskiej Ruciane – Nida z dnia 31.01.2005 roku
- **Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Miasta i Gminy Ruciane - Nida** przyjęty Uchwałą Nr X/52/99 Rady Miejskiej Ruciane – Nida z dnia 29.06.1999 roku
- **Strategia Rozwoju Miasta i Gminy Ruciane – Nida** przyjęta Uchwałą Nr XXII/59/2000 Rady Miejskiej Ruciane – Nida z dnia 30.06.2000 roku

Plan jest również zgodny z dokumentami o znaczeniu ponadlokalnym. Są to:

- **Program Rozwoju Lokalnego Powiatu Piskiego** stanowiący załącznik do Uchwały Nr XV/87/08 Rady Powiatu Pisz z dnia 31.01.2008 r.
- **Strategia Rozwoju Powiatu Piskiego na lata 2004-2015**, która stanowi załącznik do Uchwały XIV/82/04 Rady Powiatu Pisz z dnia 26.02.2004 r.
- **Strategia Rozwoju Społeczno-Gospodarczego Województwa Warmińsko-Mazurskiego do roku 2020** stanowiąca załącznik do Uchwały Nr XXXIV/474/05 Sejmiku Województwa Warmińsko - Mazurskiego z dnia 31 sierpnia 2005 r.

Rozdział 2. Analiza zasobów miejscowości

Analiza zasobów zawiera wykaz elementów materialnych oraz niematerialnych sołectwa, które mogą być wykorzystane dla rozwoju miejscowości, w działaniach na rzecz jego odnowy.

2.1 Historia

W roku 2006 wieś Krzyże obchodziła swój jubileusz 300 – lecia. Z tej okazji ukazała się pozycja książkowa autorstwa Stanisława Szelichowskiego „Uroki Mazurskiej Krainy, Krzyże 300 lat, Karwica i okolica”. Niewiele miejscowości na Warmii i Mazurach może pochwalić się całościowym ujęciem historycznym zarówno tym starożytnym, przedwojennym jak i dotyczącym czasów współczesnych.

Starożytność

Ślady osadnictwa na terenie obecnych Krzyży pochodzą z XIII w., gdzie na brzegu jeziora Nidzkiego mieściła się osada pogańska, której bliższą lokalizację określały trzy dęby poświęcone trzem pruskim bogom; Perkunosowi, Pikullosowi i Potrimposowi. Dęby te otaczał święty gaj, w którym składano ofiary początkowo z ludzi, później ze zwierząt. Zwyczaj składania ofiar przetrwał do XVIII wieku. W tych okolicach odnaleziono również łódź – dłubankę, dowodzącą, że ludzie, najprawdopodobniej z plemiona Galindów traktowali Jezioro Nidzkie jako szlak komunikacyjny. Łódź podziwiać można w Muzeum Mazurskim w Szczytnie.

Średniowiecze

Od roku 1226 (czasu sprowadzenia Krzyżaków przez Konrada Mazowieckiego) następuje chrystianizacja tych terenów i podbój plemion pruskich. Galindowie siłą nawracani na nową wiarę zatracali własną tożsamość kulturową, a ci, którzy sprzeciwiali się przyjmowaniu chrześcijaństwa ratowali się ucieczką w kierunku dzisiejszego Grodna, lub na północ: Barcja – Nadrowia – Sakolwia. Tereny dzisiejszych Krzyży na kilka stuleci stały się terenem niezamieszkałym, zarośniętym puszcza, litościwe drzewa porosły groby Prusów i przykryły ślady ich eksterminacji.

Po roku 1410 (Bitwa pod Grunwaldem) osadnicy z Mazowsza zaczęli osiedlać się na terenach Puszczy Piskiej, karczować drzewa, stawiać tu swoje domy. Ludność osiedlająca się na tych terenach przyjmowała wiarę ewangelicką. W XVI w. osadników zdziesiątkowały epidemie dżumy.

Czasy późniejsze

Tereny dzisiejszych Krzyży były nie raz miejscem działań wojennych, szczególnie w XVII w. „Potop szwedzki”.

Od końca XVII w. przez cały wiek XVIII trwał ponowny proces osadniczy. Książę Fryderyk Wilhelm był inicjatorem powstawania wsi szkatułowych, w których osadnicy w zamian za zwolnienia na okres 3-7 lat od czynszu i wszelkich opłat obronnych, obowiązku utrzymania wojska, możliwości darmowego otrzymywania drewna w zamian za opłatę do szkatuły królewskiej rocznego czynszu. Z tych czasów (1706) pochodzą również pierwsze wzmianki o wsi Krzyże. Pierwotna nazwa miejscowości Kreuzofen (Kreuz=Krzyż, Ofen=piec) pochodziła od skrzyżowania dróg przecinających wieś oraz od stojących na bieli na jeziorze Nidzkim oraz nad Smolakiem koło Jeziora Wesołek. W piecach tych wytapiano żelazo, a z wykarczowanych drzew produkowano węgiel drzewny, smołę drzewną, potaż i szare mydło.

8 lutego 1708 roku nadano miejscowości oficjalnie prawo wsi szkatułkowej (stanowiącej powierzchnię trzech włók oraz 10 1/3 morgi. Podanie o nadanie wsi praw złożyli Martzin Platta i George Dopatka i im prawo dziedziczenia zapisano. 28 kwietnia 1713 roku decyzja o powstaniu wsi szkatułkowej Kreuzofen uprawomocniła się.

Mieszkańcy osiedli w Krzyżach pochodzili z Mazowsza i Kurpiów, zajmowali się połowem ryb, polowaniem na zwierzynę w puszczy oraz produkcją węgla drzewnego, który służył im do wytopu żelaza i rudy darniowej. Pod koniec XVIII wieku we wsi mieszkało 46 dorosłych osób. Większość mieszkańców była wyznania ewangelickiego, stosunki z mieszkającymi w niedalekiej odległości Polakami układały się wzorowo, wspólnie uzgadniano niezbędne prace melioracyjne, katolicy chodzili do kościoła.

W tych czasach wiara pogańska mieszała się z chrześcijańską, wierzono w skrzaty, czary, duchy domowe, duże znaczenie przypisywano również krzyżowi. Oddawano również cześć starym pogańskim bogom, społeczeństwo Krzyży stanowiło w tym czasie mieszaninę kultur i wierzeń, charakterystyczną dla całej ludności dzisiejszej Warmii i Mazur.

W wieku XIX na terenie Prus zaczęto wprowadzać reformę agrarną, dokonano komasacji gruntów. Dwuklasową szkołę w Krzyżach otworzono jednak dopiero w roku 1846, spowodowane to było ciężką sytuacją rodzin, dzieci musiały pracować na gospodarstwach rolnych.

Był to czas rozwoju wsi, w wieku XIX wieś zamieszkiwało 69 rodzin, posiadających grunty rolne, łąki oraz lasy.

Powstanie styczniowe

W okresie powstania styczniowego mieszkańcy Krzyży pomagali walczącym Polakom przemycając broń i ukrywając zbiegłych powstańców.

I wojna światowa

Działania wojenne oszczędziły wieś, jedynie patrole kozackie grabiły dobra materialne mieszkańców, z których wielu wcielono do armii niemieckiej. Po wojnie w kościele w Karwicy umieszczono tablicę upamiętniającą nazwiska poległych Krzyżan. Okres kwaterowania żołnierzy niemieckich na terenach miejscowości zamieszkałej przez Mazurów zaowocował po wojnie objęciem patronatu nad osadami przez rejencje niemieckie.

Po przegranej przez Niemcy wojnie w roku 1920 odbył się w miejscowościach Warmii i Mazur plebiscyt, w którym mieszkańcy mieli się opowiedzieć za przynależnością do kraju polskiego lub niemieckiego. Wynik plebiscytu był zdecydowanie niekorzystny dla Polski.

Okres faszystowskich Niemiec

Po I wojnie światowej planowana pomoc państwa niemieckiego okazała się niewystarczająca oraz źle ukierunkowana. Poglądy nacjonalistyczne oraz program, który reprezentowały trafił na podatny grunt w biednych miejscowościach Puszczy Piskiej, w tym i w Krzyżach. Wybory do parlamentu niemieckiego w ponad 68 % wygrała NSDAP. Okres przed II wojną światową przyniósł poprawę warunków życia mieszkańcom Krzyży, pojawiły się murowane budynki, zwiększono działania melioracyjne, jednocześnie germanizowano Mazurów posługujących się gwara bardziej zrozumiałą dla Polaków.

Spis ludności w maju 1938 wykazał, iż we wsi było 68 gospodarstw rolnych zamieszkałych przez 490 mieszkańców. We wsi była szkoła, klub sportowy, grupa taneczna i orkiestra puzonistów. Stróż nocny zapewniał mieszkańcom bezpieczeństwo.

II wojna światowa

II wojna światowa we wsi Krzyże nie zmieniła trybu życia Krzyżan, toczyła się obok i w odczuciu mieszkańców ich nie dotyczyła. Jeńcy wojenni i przymusowi robotnicy zaczęli napływać do Krzyży już od października 1939r. Gościnni Mazurzy przyjmowali Polaków ciepło, siadali z nimi przy jednym stole, co nie podobało się urzędnikom niemieckim. Największym wydarzeniem wojennym Krzyży był pogrzeb lotnika pochodzącego z miejscowości, którego przebieg uświetnił swoją obecnością sam Goering, naczelny dowódca Luftwaffe.

w Październiku 1944 roku zarządzono ewakuację mieszkańców, rozpoczęła się tragedia ucieczki. Koniec 1944 i początek 1945 mroźna zima, tysiące uciekinierów, Mazurów, przymusowych robotników, uciekających przed wojskami radzieckimi, resztki wojsk hitlerowskich, bombardowania. Mieszkańcom Krzyży, Karwicy i okolic Rucianego wyznaczono punkt zborny w Wejsunach, gdzie po dotarciu musieli ustąpić wojskom niemieckim. Po kilku dniach spędzonych na mrozie ponad 25 stopni C, wielu zmarzło, część wróciła do swoich domów, część ruszyła w dalszą wędrówkę.

25-27 stycznia 1945 roku Ruciane, Nida i okolice zostały przejęte przez wojska radzieckie, traktujące Mazurów jako ludność niemiecką, którą można prześladować, mordować, plądrować i palić ich domy.

Czasy powojenne

Według spisu mieszkańców w październiku 1945 roku w Krzyżach mieszkało 10 Mazurów i 79 Niemców. We wsi pozostały po wojnie 33 domy (z 84), 61 mieszkańców Krzyży wcielonych do armii niemieckiej zginęło, 5 osób zamordowano, 2 spłonęły w podpalonych domach, 5 utonęło podczas ucieczki w morzu Bałtyckim, 14 osób zginęło podczas ucieczki i wypędzenia, 5 zmarło na Syberii, 31 zaginęło. Informacje te pochodzą od Gunthera Schiwy – mieszkańca Krzyży opisującego starannie dawną historię wsi. Podając dalej za Schiwym, po wojnie 233 osoby znalazły się w brytyjskiej strefie okupacyjnej, 109 w rosyjskiej, 10 w amerykańskiej, 6 w francuskiej. W grudniu 1945 roku niemieccy mieszkańcy Krzyży zostali wydalen, we wsi pozostało 5 rodzin mazurskich.

Pierwszym powojennym mieszkańcem Krzyży był Kazimierz Śmigielski, w czasie wojny przymusowy robotnik, zauroczony okolicą, postanowił w niej zamieszkać. Zamieszkał w małym domku nad Jeziorem Nidzkim, gdzie obecnie mieszka Pani Sołtys wsi Beata Wiśniewska wraz z rodziną, pieczołowicie dbająca o materiały odzwierciedlające historię miejscowości, których w całości nie sposób wykorzystać, a które są cenne dla mieszkańców zarówno tych przedwojennych, obecnych jak i tych, którzy przyjechali do Krzyży na chwilę i wracają tu każdego roku, ale o tym w następnych kartach Planu.

Lata pięćdziesiąte i późniejsze.

Opracowując Plan Odnowy Miejscowości Krzyże nie sposób nie poświęcić kilku zdań leśniczówce Pranie, należącej do sołectwa Krzyże, mającej ogromny wpływ na kształtowanie życia społeczności zamieszkującej wieś.

Pranie sławę swą zawdzięcza pobytom poety **Konstantego Ildefonsa Gałczyńskiego**, który z rodziną po raz pierwszy przybył tu w lipcu 1950 roku. Gospodarzem leśniczówki był wówczas leśniczy Stanisław Popowski. To urocze miejsce odkrył i polecił Gałczyńskiemu Ziemowit Fedecki (1923) - poeta, tłumacz literatury rosyjskiej i francuskiej, współzałożyciel STS-u, długoletni redaktor miesięcznika "Twórczość". Jego staraniom polski czytelnik zawdzięcza wczesną znajomość z twórczością Okudźawy, Oberiutów Zaprzyjaźniony z Borysem Pasternakiem, Konstantym Ildefonsem Gałczyńskim, Agnieszką Osiecką, Edwardem Stachurą i Andrzejem Jareckim. Oto jak Fedecki odpowiada na pytanie jak Gałczyński trafił do Prania: „Właściwie przez przypadek. Umówiłem się ze znajomą panią w kawiarni. Nie przyszła, okazało się, że po raz drugi czy trzeci wychodziła akurat za męża. Czekałem na nią pół godziny, wieczór wydał mi się pusty, więc wpadłem do Gałczyńskiego. Nie było go, a pani Natalia poskarżyła się, że chciałaby wywieźć Konstantego jak najdalej od wczasowych koleżków, bała się o jego serce po zawale. Zaproponowałem, że zorganizuję im lato na Mazurach, gdzie do najbliższej knajpy jest 13 km lasem. Zadepeszowałem do Popowskiego, szybko odpisał, że się zgadza. Gałczyński przyjechał z panią Natalią, Kirą i z wnukiem Jerzego Zagórskiego. Wieźliśmy ich z Popowskim na dwóch poniemieckich motorówkach przez zupełnie jeszcze dziewicze Mazury, z Rucianego do Prania. Gałczyński doznał olśnienia, tak tam było pięknie. Zresztą widać, ile napisał na Mazurach. A te nasze zabawy w Praniu: podczas obiadu on był gubernatorem, ja urzędnikiem do zadań specjalnych, na drugi dzień role się zmieniały. Ułożyliśmy wspólnie hymn Związku Radzieckiego według Sałtykowa-Szczedriny, niestety, pamiętam tylko ostatnią linię: "Pomnitie, grażdanie, nie rassużdat!" (Pamiętajcie, obywatele, nie myśleć!). Jako człowiek utalentowany Gałczyński nie miał w sobie cienia zazdrości w stosunku do innych poetów. Cieszył się, gdy ktoś dobrze napisał”.¹

Gościli w Praniu: Władysław Broniewski, Antoni Gołubiew, Jerzy Putrament. Pierwsze prańskie wakacje Gałczyńskiego trwały do listopada, ale po raz kolejny przyjechał do leśniczówki jeszcze w grudniu tego samego roku na zaproszenie państwa Popowskich. Sanna leśną drogą z Rucianego do leśniczówki stała się inspiracją do napisania wiersza Sanie, gdzie noc jest jak bas, a księżyc wysoko jak sopran. W 1951 roku poeta zjawił się w Praniu już

¹ „Przegląd” tygodnik nr 46/2003, Anna Żebrowska, W cieni u „Doktora Żiwago” 2003, 11, 10,

w maju. To lato upłynęło pod znakiem poematu Wit Stwosza. Lato następne, w 1952 roku, było smutne, jak wspomina córka poety, Kira Gałczyńska w Mazurskich szlakach Gałczyńskiego, nasiliły się wtedy u ojca objawy chorobowe, stany lękowe, a po powrocie do Warszawy, Gałczyński doznał ataku serca. Ostatni pobyt w Praniu przypadł na okres od lipca do listopada 1953 roku. Był to czas Pieśni, poświęconych żonie Natalii. Oboje podjęli wówczas decyzję o zamieszkaniu na stałe na Mazurach, chcieli kupić opuszczone gospodarstwo w pobliżu Prania. Plany te przekreśliła śmierć poety. Zmarł w grudniu 1953 roku, mając zaledwie 48 lat. W 1980 roku zostało w leśniczówce otwarte Muzeum K. I. Gałczyńskiego, przez 17 lat prowadziła je Kira Gałczyńska wraz z mężem. Dzisiaj jest pod wspólną opieką poety Wojciecha Kassa i jego żony Jagienki. Znowu więc w Praniu mieszka i tworzy poeta. Poezja jest, jak widać, bardzo łaskawa dla tego miejsca. Leśniczówka Pranie stoi w Puszczy Piskiej nad jeziorem Nidzkim. Została wybudowana w 1880 roku. Kilkaset metrów od niej znajduje się wysoki na dziesięć metrów pagórek, na którym rosły trzy (ocalał tylko jeden) dęby poświęcone trzem pruskim bóstwom: Perkunos, Pikollos, Potrimpos. Nazwa "Pranie" wzięła się od łąki, na której stoi leśniczówka. Starzy Mazurzy

mówili, że to miejsce się "prało", czyli zasnuwało się gęstą mgłą.

"Tu, gdzie się gwiazdy zbiegły
w taką kapele dużą,
domek z czerwonej cegły
rumieni się na wzgórzu:
to leśniczówka Pranie,
nasze jesienne mieszkanie."
"W leśniczówce" K.I. Gałczyński

Andrzej Strumiłło i Ziemowit Fadecki są mimowolnymi sprawcami kształtowania się obecnego wyglądu wsi Krzyże i świadomości dzisiejszych mieszkańców. Na etapie opracowywania materiałów do Planu Odnowy Miejscowości wiele informacji, wywiadów, artykułów prasowych dotyczyło Studenckiego Teatru Satyryków i ludzi go tworzących, którzy odwiedzali Krzyże latem i z czasem pokochali to miejsce na tyle, by stworzyć tu sobie dom, na chwilę, na dłużej, na zawsze. Jedną z takich osób był reżyser **Jerzy Markuszewski**. Niestety, człowieka, który ukochał tę piękną mazurską wieś, nie ma już wśród żywych, nie ma również **Agnieszki Osieckiej, Andrzeja Jareckiego, Jana Tadeusza Stanisławskiego, Andrzeja Drawicza** i wielu innych, młodych wtedy ludzi,

którzy w latach sześćdziesiątych spędzali wieczory na gankach domów gospodarzy. Ich twórczość sławiąca tę piękną krainę pozostanie, jest pieczołowicie strzeżona przez stałych mieszkańców Krzyży, przede wszystkim Panią sołtys Beatę Wiśniewską, swoistego kustosa miejscowości, oraz przez ludzi, którzy przyjeżdżają do Prania i Krzyży, by choć na moment być w miejscu, gdzie mieszkali artyści, kształtujący kolejne dziś pokolenie.

Studencki Teatr Satyryków

Jak wspomniano wcześniej do Krzyży przyjeżdżali artyści tworzący Studencki Teatr Satyryków, wieś odkrył Ziemowit Fadecki, zaprzyjaźniony ze Stanisławem Popowskim, leśniczym leśniczówki Pranie. Plan Odnowy Miejscowości dotyczy wsi, w której świadomość ukształtowali ci właśnie wtedy młodzi, piękni dwudziestoletni. Nie sposób nie napisać o nich kilku zdań.

Rok 1954 to był dziwny rok, w którym rozmaite znaki na niebie i ziemi zwiastowały jakoweś klęski i nadzwyczajne zdarzenia. W styczniu minęła 30 rocznica śmierci Lenina. Ernest Hemingway przeżył w Ugandzie dwa kolejne wypadki samolotowe i wszyscy myśleli, że zginął, co mogło skomplikować przyznanie mu w listopadzie Nagrody Nobla. W lutym prezydent Eisenhower zagroził komunistom z Wietnamu amerykańską interwencją, spuścił do Atlantyku pierwszą atomową łódź podwodną, a na atolu Bikini odpalił bombę wodorową, dając początek modzie na kuse stroje plażowe. *Playboy* poszedł o krok dalej, pokazując pierwsze zdjęcia modelki bez bikini. Radio w Memphis nadało pierwszy przebój Elvisa Presleya. Na placu Stalina w Warszawie robotnicy sowieccy wznosili Pałac Kultury i Nauki.

Najbardziej owocny okazał się jednak marzec. 7 marca ZSRR wygrał mistrzostwa świata w hokeju, lejąc Kanadę 7:2. 10 marca rozpoczął obrady II Zjazd PZPR. Także w tych dniach młode małżeństwo Kwaśniewskich jęło się prokreacji, w wyniku której w miesiącu otrzymania przez Hemingwaya Nobla urodził im się syn Aleksander, **a 13, nie bacząc na feralną trzynastkę, zawiązał się Studencki Teatr Satyryków.** Minister Sokorski, "długonosy grabarz kultury polskiej o lisiej twarzy wiejskiego szewca" - jak go sportretował Leopold Tyrmand w *Dzienniku* 1954 pod datą 14 marca - zapowiedział zwalczanie "administracyjnego wtrącania się do procesów twórczych", i to brzmiało naprawdę groźnie. Procesy wrogów ludu mogły ludowi nie wystarczyć. Kraj żył w atmosferze terroru, ale już frunęło ku niemu pierwsze piórko ze skrzydełka jaskółki czyniącej wiosnę. Czuło się napór młodych, którzy niespodziewanie dojrżeli wśród ruin i zgliszcz, i zaczęły ich świerzbic pióra.

Pierwszy kabaret w całym bloku socjalistycznym był od początku nie tylko wentylem, przez który władza spuszczała z młodej części narodu nadmiar gorącej pary. Nie był też "tolerowanym błaznem na PRL-owskim dworze" - jak dworowali zawistnicy. Wystarczy poczytać skecze, posłuchać granych do dziś piosenek **Osieckiej, Abramowa czy Jareckiego**, by zrozumieć, że wtedy, w pamiętnym roku 1954 grupa pięknych dwudziestoletnich wmurowała na Muranowie jeden z pierwszych kamieni węgielnych pod budowę polskiej demokracji. Przesada? Być może. Ale ich teksty pachniały wolnością, co było nowością, której ludzie byli spragnieni. W Warszawie mawiano: "Chodźmy do STS-u zobaczyć, co w kraju słyszeć".

„W Krzyżach

*STS to było biedne towarzystwo – opowiada Barbara Wrzesińska -grali za darmo albo za marne grosze. Ale chcieli być zawsze i wszędzie razem, więc Ziemek (Fadecki), który miał motor (to była wtedy prawdziwa arystokracja!), jeździł po Polsce, szukając jakiejś taniej, nieprzepełnionej jeszcze przez turystów wioski, w której mogliby wszyscy spędzać wakacje. Dotarł do **Krzyży**, gdzie nawet pies z kulawą nową wtedy nie zaglądał. STS jak raz się tam zwałił, tak został do dziś. Nocowało się u miejscowych za grosze. Agnieszka (Osiecka – K.K) spała u pani Marii Popowskiej, Markuszewscy u Paliwodów, Rysiek Prac u Szoków, Krysia Sienkiewicz u babci Kwiatkowskiej. W Krzyżach życie toczyło się na gankach, między grą w kółko a szklanką wina i ogórkiem kiszonym. Często śpiewaliśmy z Agnieszką: „czy czasem tęsknisz jak ja, czy się smucisz” – nasz ukochany szlagier.”²*

Tak jak w praniu Konstanty Ildefons Gałczyński opisywał piękno mazurskiej krainy, tak i twórczość literatów z STS często nawiązywała do tej tematyki.

Agnieszka Osiecka

„Myśmy w latach sześćdziesiątych ukochali Mazury. My – to grupka przyjaciół z STS-u, przyjaciele przyjaciół, a później nasze dzieci. Mazury były odkryciem naszego pokolenia”. – wspominała Osiecka w swojej książce „Na początku był negatyw”.

² www.olularnicy.org.pl wspomnienia Barbary Wrzesińskiej, 21 październik 2007r.

„Kiedyś, dawno temu,
późną nocą siedziałam
z Andrzejem Jareckim
na kładce jeziornej,
a z głębi lasu
dolatywał turkot furmanki
i monotonny dialog dwóch chłopców

"Oj, gdyby nie ta krowa, gdyby nie ta krowa..."

– wspomina poetka. Śmialiśmy się wtedy z tego do rozpuku. Dziś już
nie umiem się śmiać z takich rzeczy. Nie umiem też napisać wiersza
ani piosenki o Mazurach. Przeszkadza mi czułość. ... "

W latach 90-tych Osiecka coraz mniej mówiła o tak ważnych dla niej
Mazurach - coraz częściej milczała: - *Serce mi się krąży* - tłumaczyła. - *Tylu
przyjaciół nie żyje, tylu wyjechało, tylu do cna zmieszczaniało, a ja sama
połamalam się.*³

Na całych jeziorach - ty,
o wszystkich dnia porach - ty.
W marchewce i w naci - ty,
od Mazur do Francji - ty.
Na co dzień, od święta - ty
i w leśnych zwierzętach - ty.

I w ziołach, i w grzybach w nadziei, że to chyba - ty.
We wróżbach i w kartach - ty,
na serio i w żartach - ty.
W sezonie i potem,
przed ptaków odlotem,
na wielką tęsknotę - ty.
Zawsze - ty.

A w kacie kto stoi? Ja.
Kto się niepokoi? Ja.
W kuchennym lufciku - ja,
w paskudnym wierszyku - ja.
A rozum kto traci? Ja.

I kto czeka z pieczenią mazurską jesienią? Ja.
Zielono od marzeń - my,
na kładce i w barze - my.
Do pary, nie w parze,
bezsenni żeglarze,
na całych jeziorach - my.
Jednak - my.

Agnieszka Osiecka i Stanisław Popowski, przyjaciel
Z. Fadeckiego, K.I.Gałczyńskiego, leśnik w leśniczówce Pranie.
Jedna z wersji powstania piosenki „**Na całych jeziorach Ty**”
głosi, że kanwę do jej napisania stanowił piękny i burzliwy
romans tych dwojga.

³ www.okularnicy.org.pl, 21.10.2007r.

Olga Lipińska

*Kiedy wspominam nasze wyjazdy na Mazury,
niezapomniane wakacje w Krzyżach,
to łączą mi się przeważnie
z gadaniem. I jak zwykle gadaliśmy
o rzeczach ważnych
i tych zupełnie bez znaczenia.
Mazury na długie lata stały się
naszym schronieniem⁴.*

Na zdjęciu Olga Lipińska,
ostatnia z rodu Stańczyków,
którzy mieli za dewizę fraszkę
"Satyra prawdę mówi, względów się wyrzeka.
Wielbi urząd, czci króla, lecz sądzi człowieka."

Mazury są jej schronieniem do dziś. Letni dom stojący przy ulicy Warszawskiej w Krzyżach, ogrodzony płotem stanowi zacisze tak potrzebne tytanowi pracy i perfekcjonizmu jakim jest ta drobna, energiczna kobieta.

Jan Pietrzak

*„Nadzieję mieć i innym dać to
właśnie mój los”*

Jan Pietrzak, znakomity satyryk corocznie odpoczywa w Krzyżach. Ma tu swój uroczy domek, w którym spędza czas wraz z rodziną i przyjaciółmi. Mieszkańcy Krzyży zawsze mogą liczyć na jego uśmiech oraz wsparcie w organizacji imprez integrujących

społeczność, zarówno tę, która mieszka we wsi na stałe jak i tę, która jest tu w okresie letnim.

⁴ www.okularnicy.pl

Daniel Passent

Krzyże to specjalna wieś na Mazurach. Wtedy (w latach 50-tych KK) była to zaledwie wioska, mieszkało się u stałych mieszkańców – robotników leśnych, nie było kanalizacji, do mycia służyła miska i wiadro, wodę czerpało się ze studni, na targ jeździło się furmanką kilkanaście kilometrów do Myszyńca,

najbliższy sklep z chlebem (który znikał, jak meteor) mieścił się w sąsiedniej wsi Karwica, do stacji kolejowej szło się ładnych kilką kilometrów. Pięknie położona wieś Krzyże nad jeziorem Nidzkim stała się częścią życiorysu naszego środowiska i pokolenia... - kiedy tam jeździliśmy, ustrój był parszywy (niektórzy, jak Jerzy Markuszewski, nawet go zwalczali), ale my byliśmy młodzi, zakochani, zakolegowani, i na Mazurach na swój sposób szczęśliwi.”⁵

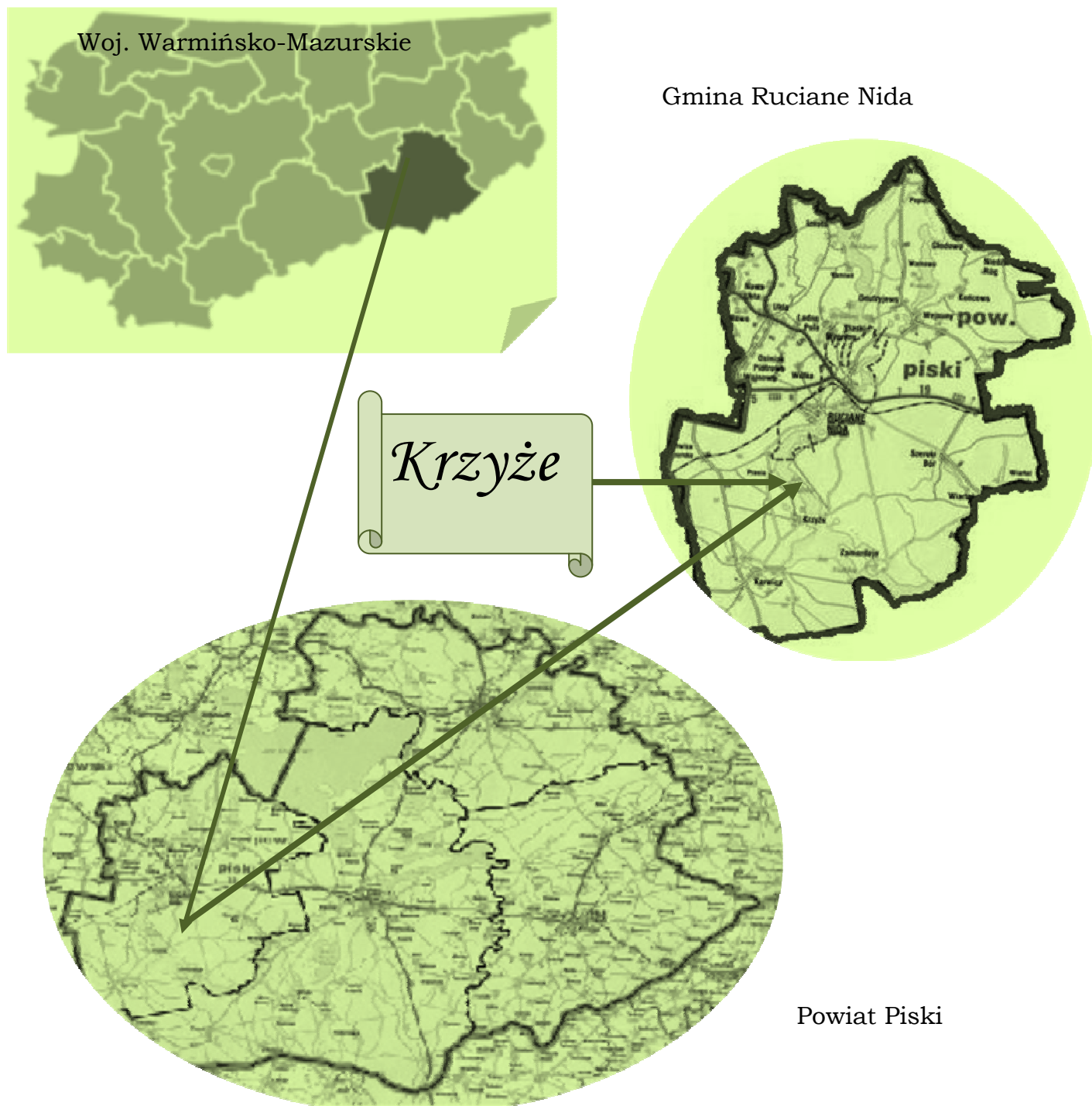
⁵ <http://passent.blog.polityka.pl/?p=94>, 23/10/2007

Dopiero po 15 latach po wojnie w 1960 roku zelektryfikowano wieś, w 1961 roku otworzono sklep – „punkt sprzedaży pomocniczej”, telefon zaczął działać w roku 1967, w tych latach powstała również, początkowo jako czteroklasowa - szkoła.

Budynek dawnej szkoły, obecnie mieszka w nim **Piotr Stefaniuk**, miłośnik Krzyży, wielokrotny donator wszelakich działań promujących i integrujących wieś.

2.2 Położenie geograficzne i administracyjne oraz wygląd wsi

Odległość do ważniejszych miejscowości:

Ruciane-Nida	7,1 km
Pisz	20,0 km
Szczytno	34,6 km

Obecny wygląd wsi świadczy o jej bogatej i ciekawej tradycji.

W Krzyżach przeważa stara, przedwojenna, typowo mazurska zabudowa. Mieszkańcy dbają o stan techniczny budynków. Wieś rozciągnięta jest wzdłuż głównych dróg z zabudową po przeciwnych stronach.

Istniejący układ komunikacyjny gminy Ruciane – Nida jest stosunkowo dobrze rozwinięty, jednak stan techniczny dróg jest niezadowalający.

Przez Krzyże przebiega droga powiatowa nr **1518** Krzyże – Karwica, oraz droga gminna nr **172010** Ruciane – Nida – Krzyże.

Wieś i jej otoczenie odznacza się wybitnymi walorami krajobrazowymi. Malowniczy krajobraz decyduje również o atrakcyjności dla zamieszkania i wypoczynku.

Mieszkańcy dbają o wygląd okolicy, remontują nie tylko swoje posesje, ale również obiekty stanowiące własność całej społeczności. Domostwa są estetycznie ogrodzone, są to domy jednorodzinne, często z ogródkami.

Znaczną część zabudowy miejscowości stanowią drewniane domy, kryte dachówką ceramiczną lub blacho dachówką.

W miejscowości znajdują się również domy murowane, część budynków dawniej drewnianych, została zmodernizowana.

2.3 Przesłanki opracowania planu odnowy miejscowości

Opracowanie planu odnowy miejscowości to wyzwanie, przed którym stanęły wszystkie aktywne społeczności lokalne zaangażowane w działania rozwojowe podejmowane na terenie ich małych ojczyzn.

Opracowanie a następnie wdrożenie planu odnowy wiąże się z określonymi korzyściami dla społeczności lokalnej:

- ➡ możliwość korzystania z funduszy strukturalnych i innych zewnętrznych źródeł finansowania działań rozwojowych;
- ➡ zdynamizowanie rozwoju społeczno – gospodarczego miejscowości, dzięki pojawiającym się nowym możliwościom podejmowania działań rozwojowych;
- ➡ wzrost atrakcyjności życia społeczno – kulturalnego;
- ➡ wdrażanie pozytywnych zmian akceptowanych przez mieszkańców;
- ➡ wzrost wartości majątku komunalnego – nieruchomości;
- ➡ aktywizacja społeczności lokalnej – wzrost tożsamości z miejscem zamieszkania i stopnia integracji mieszkańców wokół działania na rzecz własnego środowiska - miejscowości;

- ➡ stworzenie lokalnego forum wymiany informacji i doświadczeń;
- ➡ zachowanie wartości historycznych, w tym zapisanie i udokumentowanie historii.

2.4 Środowisko przyrodnicze

Środowisko przyrodnicze sołectwa Krzyże w skład których wchodzi również leśniczówka Pranie najpiękniej opisał Konstanty Ildefons Gałczyński w „Kronice Olsztyńskiej”:

Kronika Olsztyńska

XII

Kiedym przez las sosnowy szedł,
pojąłem, że w nim jest coś z męskiej tragedii.
A kiedym w las liściasty wszedł,
to jakbym słyszał śmiech i flet,
jakbym wstąpił do pokoju kobiety.

XIII

jeszcze tyle byłoby do pisania,
nie wystarczą tu żadne słowa:
o wiewiórkach, o bocianach,
o łąkach sfałdowanych jak suknia balowa,
o białych motylach jak listy latające,
o zieleniach śmiesznych pod świerkami,
o tych sztukach, które robi słońce,
gdy się zacznie bawić kolorami;

i gdy człowiek wejdzie w las, to nie wie,
czy ma lat pięćdziesiąt, czy dziewięć,
patrzy w las jak w śmieszny rysunek
i przeciera ośleplę oczy,
dzwonek leśny poznaje, ćmę płoszy
i na serce kładzie mech jak opatrunek.

XV

Psy nad jeziorem szczekają,
może wydrę pochwycą.
Piszę wiersze na piasku,
pióro maczając w księżycu.

XVI

Ech, hałasuje deszcz!
Trawa deszczowi rada.
Szczęśliwy, szczęśliwy deszcz,
bo się może wypadać.

Jabłka jak twarze niemowląt
deszczowi się bardzo dziwią.
Podaj mi książkę dobrą.
Rzuć w komin smolne łuczywo.

XVII

Grom daleki uderzył,
z tej strony od Karwicy.
Deszcz jak kroki żołnierzy
po zielonej ulicy.

Dzięcioł skrył się. Nie kuje.
Listeczki nie szeleszczą.
Żołędzie z dębów splukuje
wesoła młócka deszczu.

XVIII

Spływają krople z ula.
Woda z jabłoni kapie.
Hej, deszcz po polach hula,
bo nie ma żadnych zmartwień.

Błyska się. Piorun broi.
Lasowi moknie broda.
O, przyjaciele moi,
jutro znowu pogoda!

XIX

Jutro popłyniemy daleko,
jeszcze dalej niż te obłoki,
pokłonimy się nowym brzegom,
odkryjemy nowe zatoki;

nowe ryby znajdziemy w jeziorach,
nowe gwiazdy złowimy w niebie,
popłyniemy daleko, daleko,
jak najdalej, jak najdalej przed siebie.

Starym borom nowe damy imię,
nowe ptaki znajdziemy i wody,
posłuchamy, jak bije olbrzymie,
zielone serce przyrody.

XX

Gdybym tkaczem był, na imieniny
taką tobie utkałbym tkaninę:

w samym środku rozległe jezioro,
nad jeziorem gwiazd modrych kilkoro,
a na brzegu posępna olszyna;

na olszynie nieruchome ptaki,
a w zatoce zębate szczupaki,
księżyc, noc i gwarliwa trzcina.

XXI

Słońce nad ziemią nisko,
chłodnawy wieczór wczesnie.
Rozpalimy wesołe ognisko,
zaśpiewamy wesołe pieśni.

Nasz płomień nie zagaśnie,
drogę do gwiazd odszuka
i nad gwiazdami błysnie.

Pierwsza pieśń o przyjaźni.
O obowiązku druga.
A trzecia - o ojczyźnie.

Konstanty Ildefons Gałczyński Leśniczówka Pranie, 1950

Budowa geologiczna

Ogólne nachylenie olbrzymiej kredowej niecki mazowieckiej, na której leży gmina Ruciane – Nida, przebiega w kierunku północnym, natomiast utwory podkredowe: jura, dewon, sylur i kambr zalegają płytko i są lekko pochylone ku południowi (w tym okolice Krzyży). Kreda reprezentowana tu jest głównie przez margle, jej strop (piętro Senon) leży na głębokości 100 m poniżej poziomu morza. Na marglach senońskich zalegają utwory oligoceńskie. Pod względem petrograficznym są to głównie zielone piaski glaukonitowe z różną domieszką piasku kwarcowego, a w warstwach spagowych są one lekko ilaste z domieszką białych żwirów kwarcowych z konglomeratami fosforytowymi. Strop utworów oligoceńskich występuje mniej więcej na głębokości od 50 m poniżej poziomu morza do 0 m nad poziomem morza. Nie stwierdzono występowania wyższego piętra trzeciorzędu; miocenu i pliocenu. Stąd utwory czwartorzędowe zalegają bezpośrednio na utworach oligoceńskich. Na przedmiotowym obszarze należy przyjąć że miąższość utworów czwartorzędowych jest bardzo duża i osiąga największe wartości notowane w Polsce.

Ukształtowanie powierzchni

Obszar Krzyży położony jest w południowo-zachodniej części Krainy Wielkich Jezior Mazurskich na styku trzech jednostek geomorfologicznych. Został on ukształtowany głównie przez lodowiec – podobnie jak i krajobraz całego Pojezierza Mazurskiego – zalegający i przesuwający się przez te tereny w okresie ostatniego zlodowacenia (bałtyckiego). Jego ostateczna forma wykształciła się zaledwie przed 5-7 tysiącami lat. Podstawową pozostałością lodowca jest tu falista morena denną, pagórki moreny czołowej i rzadziej spotykane obszary sandrowe.

Wody powierzchniowe

Pod względem hydrograficznym gmina Ruciane – Nida, w tym również Krzyże leżą w dorzeczu Wisły. Na sieć wodną obszaru miejscowości i terenów do niej przyległych składają się rzeki, strumienie i jeziora stanowiące wyjątkowo atrakcyjny składnik środowiska przyrodniczego. Potencjał turystyczny regionu stanowiący czynnik rozwoju niesie jednocześnie zagrożenie nadmiernej eksploatacji, a przez to ryzyko degradacji zasobów naturalnych przedmiotowego obszaru.

Zanieczyszczenia wód, powodujące ogromne straty gospodarcze i społeczne, to nie tylko tzw. zanieczyszczenia punktowe, a więc z reguły w stałych, łatwych do zlokalizowania miejscach. Są również bardzo różnorodne w swej formie zanieczyszczenia rozproszone, tj. obejmujące swoim negatywnym

wplywem cały obszar zlewni, dostające się do zbiorników wodnych przede wszystkim w wyniku nie regulowanej i nie kontrolowanej turystyki. Wprowadza ona nie tylko ścieki bytowe, ale również ogromne ilości detergentów i innych środków chemicznych działających na środowisko wodne wysoce szkodliwie. Można ograniczyć te negatywne zjawiska, przede wszystkim przez ukierunkowanie ruchu turystycznego.

Istotnym czynnikiem wywołującym zanieczyszczenie wód jest spływ pierwiastków odżywczych z obszarów użytkowanych rolniczo. Jego następstwem jest przyspieszenie eutrofizacji wód, czyli starzenie się jezior oraz ich szybki zanik. Jeszcze silniej działają środki chemiczne używane w rolnictwie do zwalczania chorób i szkodników, a przedostające się do wód z otaczających terenów.

Młody, urozmaicony krajobraz polodowcowy tego terenu znamionuje bogactwo hydrologiczne. Wysoką wartością przyrodniczą i przydatnością dla rekreacji i turystyki wyróżnia jezioro zlokalizowane w bezpośredniej bliskości Krzyży.

Jezioro Nidzkie - Okolone ze wszystkich stron lasami Puszczy Piskiej, ciągnie się szerokim łukiem od Rucianego – Nidy do wsi Wiartel. Wraz z 13 wyspami tworzy niezapomniany krajobraz, najpiękniejsze z nich to Płaski Ostrów, Mały Ostrów, Kępa, Wysoki Ostrów i Kalinowy Ostrów. Większość powierzchni jeziora zajmuje rezerwat krajobrazowy „Jezioro Nidzkie”. Nad zbiornikiem położone jest Ruciane – Nida i wsie Krzyże, Karwica oraz oczywiście Pranie. Wokół jeziora biegają liczne oznakowane ścieżki, które są nie lada atrakcją dla turystów pieszych i rowerowych. Powierzchnia jeziora wynosi 1831 ha.

Jezioro Nidzkie

Flora

Współczesna szata roślinna, stanowi jeden z najważniejszych składników decydujących o pięknie i atrakcyjności Krzyży, ukształtowała się w wyniku wędrówek i osiedlania roślin pochodzących z różnych obszarów fitogeograficznych. Przemiany te zapoczątkowane zostały u schyłku minionego zlodowacenia. Dopiero bowiem ustąpienie lądolodu rozpoczęło proces zasiedlania tutejszego terenu przez roślinność.

Obserwując układ florystyczny Krzyży i okolic można stwierdzić, że chociaż odbiega od stanu naturalnego, jest mu jednak bardzo bliski. Najbardziej naturalny charakter ma dotąd roślinność wodna i bagienna, najmniej zmieniona.

Bliski naturalnemu jest także obraz lasów. Stosunkowo duże zmiany zaszły w szacie roślinnej torfowisk, w większości odwodnionych i zmienionych na łąki. Całkowicie wtórne są zbiorowiska polne (synantropijne).

Roślinność leśna

Krzyże wraz z sąsiadującymi miejscowościami otoczony jest kompleksem Puszczy Piskiej. Lasy odznaczają się dużym bogactwem gatunków, szczególnie roślinności zielnej, są jednak mało zróżnicowane pod względem fitosocjologicznym. Wynika to głównie z charakteru ekologicznego tych ziem a zwłaszcza z niedostatku bogatych siedlisk.

Głównym gatunkiem lasotwórczym na siedliskach mineralnych jest sosna zwyczajna, zaś na glebach bagiennych – olcha czarna i jesion wyniosły. Stała domieszką w lasach stanowi: świerk pospolity, brzoza omszona, brzoza brodawkowata, miejscami również dąb szypułkowaty, grab zwyczajny, lipa drobnolistna, osika. Zgodnie z tym składem gatunkowym lasu przeważają na rozpatrywanym terenie drzewostany borowe, głównie bór mieszany oraz bór świeży. Pozostały odsetek przypada na lasy liściaste oraz ciepłolubne dąbrowy, olsy, łęgi. Taki układ powierzchniowy szaty roślinnej stwarza bardzo korzystne warunki dla turystyki, bowiem zarówno bór mieszany, jak też bór świeży, stanowią szczególnie atrakcyjną postać lasu, jednocześnie stosunkowo odporną na wpływy antropogeniczne.

Roślinność wodna

Istotnym składnikiem flory okolic Krzyży jest roślinność wodna, której sprzyja obfitość wód stojących i płynących. Jest to najbardziej naturalna postać roślinności tego obszaru, dostosowana swoim składem gatunkowym do stosunków ekologicznych siedliska, przede wszystkim stosunków odżywczych i tlenowych.

Jeziora odznaczają się pasowym ukształtowaniem roślinności, zarówno wodnej jak i przybrzeżnej. Roślinność denna porasta dna zbiorników do głębokości zależnej od przezroczystości wód. Głównym jej składnikiem są ramienice stanowiące doskonałe tarlisko oraz miejsce bytowania i schronienia licznej fauny, a także narybku, ponadto utrzymują w spoczynku osady denne. Ramienicom towarzyszą inne rośliny, zwłaszcza pospolita w większości jezior moczarka kanadyjska i mech wodny.

Pasy oczeretów, otaczający jeziora na pograniczu wody i lądu, sięga zazwyczaj do 1,5 m – 2 m głębokości. Od strony wody głównym jego składnikiem jest trzcina pospolita i oczeret jeziorny. Natomiast od strony lądu prócz wymienionych gatunków pojawiają się rośliny bagienne i torfowe wśród których są również turzyce.

Pas turzyc, podobnie zresztą jak pas oczeretów, stanowi dla jeziora ważną osłonę biologiczną, chroniącą zbiornik przed spływającymi ze zlewni i przeżyźniającymi wody związkami biogennymi, dlatego też przy zagospodarowaniu zbiorników wodnych należy pamiętać o zachowaniu tego niezwykle cennego elementu przyrodniczego.

Roślinność łąkowa

Z omawianą florą okolic Krzyży związana jest ściśle roślinność łąkowa. Występuje ona zazwyczaj w miejscach zmeliorowanych bagien i torfowisk, obcy naturalnej szacie roślinnej tych terenów, jednak współcześnie jest już trwale związany z tutejszym środowiskiem. Stanowi on element wzbogacający krajobraz i odgrywa istotną rolę w zabezpieczaniu potrzeb paszowych rolnictwa. Trwałe użytki zielone na siedliskach organogenicznych stanowią ponadto, podobnie jak bagna i torfowiska, wydajny filtr biologiczny.

Świat zwierząt

Duże zróżnicowanie środowiska przyrodniczego, na które składają się rozległe kompleksy leśne, obfitość wód, liczne bagna, torfowiska i pola uprawne, stwarza doskonałe warunki do życia bogatej i zróżnicowanej gatunkowo faunie.

Ryby

Wody powierzchniowe okolic Krzyży są środowiskiem życia licznych gatunków ryb, znajdujących tu szczególnie dogodne warunki do bytowania. Zapewnia je duża powierzchnia wód, powiązanie jezior i rzek w sieć systemu wodnego, zezwalającą na szeroką migrację gatunków, obfitość naturalnych tarlisk.

Bogactwo ichtiofauny stanowi o szczególnej atrakcyjności tych terenów dla rekreacji i turystyki, które wykorzystują szeroko istniejącą możliwość wędkowania, jako jedną z form wypoczynku.

Płazy i gady

W okolicach Krzyży najczęściej spotykane są płazy bezogonowe, a wśród nich bardzo pospolita na łąkach, polach i w lasach żaba trawna. W wodach jezior, a także w rowach, zakolach rzek, rowach melioracyjnych itp. występuje żaba wodna oraz kumak nizinny ogłaszający swoją obecność głośnym kumkaniem. Natomiast na bagnach, torfowiskach i zabagnionych łąkach występuje żaba moczarowa.

Z występujących gadów na uwagę zasługują zwinne, szybkie jaszczurki, których przedstawicielem są: **jaszczurka zwinka**, **jaszczurka żyworódka** i **padalec**.

Ptaki

Obszar przyległy do wsi Krzyże charakteryzuje niezwykle bogatą awifauną, zasiedlającą wszystkie biotopy. Szczególnie liczne jest ptactwo wodno-błotne. Wynika to z obfitości siedlisk, które są zarówno miejscem gnieźdzenia, jak również zapewniają odpoczynek ptakom przelotnym. Często spotykany jest **perkoz dwuczuby** oraz rzadsze od niego gatunki, takie jak **perkozek**, **perkoz zausznik**. Z kaczek do najbardziej rozpowszechnionych należy łatwa do rozpoznania w locie **krzyżówka**, ponadto **cyranka** i **cyraneczka**.

Perkoz dwuczuby

cyraneczka

Z pospolitych drapieżników wymienić należy **myszołowa zwyczajnego** przebywającego szczególnie chętnie na styku lasu i pól uprawnych. Często występują również **kania czarna** i **jastrząb**. Z drapieżników nocnych można jeszcze spotkać **sowę uszatą**. Pospolity jest w Krzyżach **bocian biały**, jeden z najbardziej charakterystycznych przedstawicieli rodzimej awifauny, będący prawdziwą ozdobą wiejskiego krajobrazu.

Ssaki

Interesująco przedstawia się skład gatunkowy ssaków żyjących na obszarze przyległym do Krzyży. Lista współcześnie żyjących gatunków nie odzwierciedla składu naturalnego, został on bowiem zaburzony. Człowiek spowodował na tym terenie wyniszczenie bądź ograniczenie jednych gatunków i nadmierne rozpowszechnienie innych. Do najokazalszych zwierząt rodzimej fauny należy **łoś**, żyjący w ustroniach leśnych, na bagnach i torfowiskach. Duża skłonność tego gatunku do dalszych wędrówek powoduje, że ślady jego pobytu obserwować można również w miejscach łatwo dostępnych, np. na skraju bagien i graniczących z nimi pól.

W lasach kompleksu przyległego do miejscowości Krzyże można spotkać **jelenia**. Jest on szczególnie dorodny, wyróżnia się nie tylko doskonałą kondycją, lecz także wspaniałym porożem. Jeleń jest typowym mieszkańcem lasu. Spotykać go można w bogatych w podszybie lasach liściastych i mieszanych, w których oprócz starodrzewu istnieją również młodniki, łąki śródleśne i zasobne w wodę bagienka.

Pospolitym gatunkiem jest **dzik**. W dzień przebywa najchętniej w gąszczu leśnym, a o zmierzchu wychodzi na żer, także na pola uprawne. W lasach gnieźdzą się w norach ziemnych **lisy i borsuki**, a dobrze ukryte dziuple zamieszkują **wiewiórki**.

Rezerваты i pomniki przyrody

W gminie Ruciane Nida położone są trzy rezerваты przyrody. Miejscowość Krzyże położone są na terenie Rezerwatu „Jezioro Nidzkie”.

Tabela nr 1 Wykaz rezerwatów przyrody w gminie Ruciane – Nida

L.p	Nazwa rezerwatu przyrody	Rok utworzenia	Położenie rezerwatu			Powierzchnia [ha]	Forma własności właściciel /zarządca	Rodzaj gruntów	Akt prawny powołujący rezerwat pierwotny i aktualny	Przedmiot ochrony	Typ rezerwatu
			Obręb ewidencyjny	Powiat	Gmina	wg aktu powołującego go pierwotnego					
60.	Krutynia Dolna	1989		Mrągowo Pisz	Mikołajki, Ruciane – Nida	969,33	Nadl. Maskulińskie		MP nr 17, poz. 120 z 30.05.1989 r.	naturalny krajobraz polodowcowy z ekosystemami wodnymi, torfowiskowymi i leśnymi	Leśny
63.	Jezioro Nidzkie	1972		Pisz	Ruciane - Nida, Pisz	2934,71	Nadl. Maskulińskie, Pisz		MP nr 53, poz. 283 z 1972 r.	krajobraz Jeziora Nidzkiego z otaczającymi go lasami	Leśny
68.	Jezioro Warnołty	1976		Pisz	Ruciane - Nida	373,3	Nadl. Maskulińskie		MP nr 24, poz. 108 z 09.06.1976 r.	jezioro Warnołty jako miejsce lęgowe ptaków wodnych	Faunistyczny

Dla ochrony walorów przyrodniczych południowej części Krainy Wielkich Jezior Mazurskich oraz dolnego biegu rz. Krutyni w 1977r. utworzono **Mazurski Park Krajobrazowy**. Park obejmuje swoimi granicami część gmin: Piecki, Mragowo, Świętajno, Ruciane-Nida, Mikołajki, Orzysz, Pisz. Krzyże swoim obszarem nie wchodzi w skład Mazurskiego Parku Krajobrazowego, wchodzi jednak w **Leśny Kompleks Promocyjny Lasy Mazurskie objęty siecią NATURA 2000**, utworzony 30 października 2002 roku. W skład LKP wchodzi Nadleśnictwo Pisz, Maskulińskie, Mragowo, Spychowo i Strzałowo oraz PAN w Popielnie o łącznej powierzchni blisko 120 tysięcy hektarów. LKP obejmuje lasy Puszczy Piskiej, które są zachowaną częścią dawnej Puszczy Galindzkiej. Na terenie LKP znajduje się Mazurski Park Krajobrazowy, wiele rezerwatów i pomników przyrody. Piękno krajobrazu Ziemi Mazurskiej tworzą jeziora i lasy, występuje tu ogromne bogactwo roślin i zwierząt, spośród których wiele gatunków objętych jest ochroną.

O kilkanaście kilometrów od Krzyży oddalona jest Stacja Badawcza Polskiej Akademii Nauk położona w Popielnie. Atrakcyjne położenie, które zadecydowało o lokalizacji placówki naukowej PAN sprzyja prowadzeniu badań, do których zaliczyć należy m.in. program hodowli konika polskiego; jedyną w Polsce fermę hodowli bobrów; program hodowli zachowawczej bydła rasy polskiej czerwonej; unikalne w skali kraju i świata prace dotyczące biologii cyklu poroża, rozrodu i zachowania jelenia szlachetnego; prace z zakresu rolnictwa ekologicznego. Popielno to również znakomite miejsce do prowadzenia zajęć edukacyjnych z zakresu środowiska przyrodniczego, w myśl hasła „o przyrodzie w przyrodzie”. Przy Stacji Badawczej PAN działa Ośrodek Edukacji Przyrodniczo-Ekologicznej.

Organizowane są liczne „zielone szkoły”, praktyki studenckie obozy, a także seminaria i wykłady. Zajęcia prowadzi kadra pracowników Stacji Badawczej.

W pobliżu Krzyży znajdują się min.:

- ➡ **pomniki przyrody** - dąb szypułkowy *Quercus robur* „Perkunas”, wpisany do rejestru pomników przyrody w DZ. Urz. Woj. Warmińsko-Mazurskiego Nr 134, poz. 1685 z dnia 2004r.

Klimat

Charakterystyczną cechą klimatu gminy, jest ścieranie się dwóch ośrodków - oceanicznego i kontynentalnego. Masy powietrza idące znad oceanu spotykają się tu z masami znad kontynentu powodując częste i nagłe zmiany pogody. Gmina znajduje się pod przeważającymi wpływami klimatu kontynentalnego, łagodzonego obecnością wielu wód i lasów. Średnia temperatura stycznia wynosi -4°C , a lipca $+17^{\circ}\text{C}$. Przymrozki jesienne pojawiają się już w drugiej połowie września, a wiosną występują jeszcze na początku czerwca. Liczba dni z przymrozkami wynosi w ciągu roku od 100

do 140. Liczba dni mroźnych o maksymalnej temperaturze dobowej poniżej 0°C waha się od 45 do 58. Liczba dni ciepłych o maksymalnej temperaturze wyższej od 25° wynosi ok. 30. Najwięcej dni słonecznych przypada na marzec, kwiecień, maj i czerwiec.

Stopień zachmurzenia jest wysoki. Liczba dni pochmurnych wynosi ok. 180. Dni z opadami jest przeciętnie w roku ok. 190. Okresy o silnych opadach występują często na przemian z okresami posuchy. Czas zalegania śniegu jest zmienny. Przeciętnie pokrywa śnieżna zalega ok. 100 dni. Pokrywa lodowa skuwa jeziora już w końcu listopada i zalega jeszcze w marcu. Przeciętnie lód pokrywa jeziora przez ok. 130 dni.

Każdorazowa przewaga wpływów ośrodka oceanicznego lub kontynentalnego decyduje o ciśnieniu atmosferycznym, kierunkach i sile wiatru. Najmniejszą prędkość wiatru notuje się latem, maksymalna występuje zimą lub jesienią. Zimą przeważają kierunki WSW, SW, SSE, latem NW lub W, jesienią najczęstsze są wiatry SE, a wiosną kierunki niezdecydowane. Zmienność warunków klimatycznych, duże i nieregularne opady, dużą wilgotność, długotrwałe przymrozki i krótki okres wegetacji stwarzają warunki dla rozwoju roślinności torfowiskowej, bagiennej i leśnej.

Surowce mineralne

Ze względu na procesy młodoglacjalne, określające zasoby regionu od wieków był on miejscem wydobywania i przerabiania surowców mineralnych, głównie kruszywa i skał ilastych. Głazy narzutowe, stanowiące niegdyś cenny surowiec kamienny dla budownictwa mieszkaniowego i budowy dróg, w okolicach Krzyży występują w znacznych ilościach. Przeważają drobne i płytkie wyrobiska, zlokalizowane przypadkowo bez rozpoznania geologicznego. Obecnie eksploatacja odkrywek wydobywczych została wstrzymana.

2.5 Środowisko kulturowe

Tabela nr 2 Wykaz zabytków gminy Ruciane Nida

Miejscowość	Ulica	Numer	Obiekt	NrRejestru	DataWpisu	Gmina	Powiat
IWANOWO			CMENTARZ STAROBRZĘDOWCÓW	A-733/S	5 września 1989	RUCIANE-NIDA (obszar wiejski)	PISZ
KADZIDŁOWO			OSADA KULTUROWA (4 OBIEKTY)	A-2109/O	13 lutego 2004	RUCIANE-NIDA (obszar wiejski)	PISZ
KOŃCEWO			CMENTARZ EWANGELICKI /NA PŁD. - ZACH. OD WSI/	A-731/S	5 września 1989	RUCIANE-NIDA (obszar wiejski)	PISZ
KOŃCEWO			CMENTARZ EWANGELICKI /NA PN. OD WSI/	A-732/S	5 września 1989	RUCIANE-NIDA (obszar wiejski)	PISZ
ŁADNE POLE			CMENTARZ STAROBRZĘDOWCÓW	A-734/S	5 września 1989	RUCIANE-NIDA (obszar wiejski)	PISZ
ONUFRYJEWO			CMENTARZ STAROBRZĘDOWCÓW	A-735/S	5 września 1989	RUCIANE-NIDA (obszar wiejski)	PISZ
ONUFRYJEWO			CMENTARZ EWANGELICKI	A-724/S	4 września 1989	RUCIANE-NIDA (obszar wiejski)	PISZ
OSINIAK-PIOTROWO			CMENTARZ STAROBRZĘDOWCÓW	A-736/S	5 września 1989	RUCIANE-NIDA (obszar wiejski)	PISZ
OSINIAK-PIOTROWO			CMENTARZ EWANGELICKI	A-725/S	4 września 1989	RUCIANE-NIDA (obszar wiejski)	PISZ
PRANIE			LEŚNICZÓWKA, BUDYNEK INWENTARSKO-GOSPODARCZY, KUCHNIA LETNIA I FR. DUKTU LEŚNEGO	A-2017/O	23 stycznia 2003	RUCIANE-NIDA (obszar wiejski)	PISZ
RUCIANE-NIDA	SŁOWIAŃSKA	016	BUDYNEK MIESZKALNY WRAZ Z BUDYNKIEM GOSPODARCZYM	A-2056/O	12 grudnia 2003	RUCIANE-NIDA (miasto)	PISZ
RUCIANE-NIDA	SŁOWIAŃSKA	019	BUDYNEK MIESZKALNY (TZW. BOREJSZÓWKA)	A-2074/O	17 grudnia 2003	RUCIANE-NIDA (miasto)	PISZ
RUCIANE-NIDA	DWORCOWA	001	ZESPÓŁ WYŁUSZCZARNI NASION WRAZ Z CZĘŚCIĄ DZIAŁKI	A-2264	21 czerwca 2006	RUCIANE-NIDA (miasto)	PISZ
RUCIANE-NIDA			ZESPÓŁ KOŚCIOŁA PARAFIALNEGO P.W. MATKI BOSKIEJ OSTROBRAMSKIEJ (KOŚCIÓŁ I PLEBANIA)	A-765/S	15 grudnia 1989	RUCIANE-NIDA (miasto)	PISZ

Plan odnowy miejscowości Krzyże

RUCIANE-NIDA			CMENTARZ KOMUNALNY	A-730/S	5 września 1989	RUCIANE-NIDA (miasto)	PISZ
ŚWIGNAJNO WIELKIE			CMENTARZ EWANGELICKI	A-726/S	4 września 1989	RUCIANE-NIDA (obszar wiejski)	PISZ
UKTA			CMENTARZ EWANGELICKI /NAD J. WEJSUNEK W SĄSIEDZTWIE SZOSY/	A-729/S	4 września 1989	RUCIANE-NIDA (obszar wiejski)	PISZ
UKTA			KOŚCIÓŁ PARAFIALNY P.W. PODWYŻSZENIA KRZYŻA	A-759/S	15 grudnia 1989	RUCIANE-NIDA (obszar wiejski)	PISZ
UKTA			CMENTARZ EWANGELICKI /PO PŁD. STR. SZOSY/	A-728/S	4 września 1989	RUCIANE-NIDA (obszar wiejski)	PISZ
UKTA			CMENTARZ EWANGELICKI /RODZINNY – W ROZWIDLENIU DRÓG/	A-727/S	4 września 1989	RUCIANE-NIDA (obszar wiejski)	PISZ
WOJNOWO		041	CHAŁUPA	A-1193/S	21 maja 1968	RUCIANE-NIDA (obszar wiejski)	PISZ
WOJNOWO			MOLENNA WIEJSKA STAROBRZĘDOWCÓW	A-381/S	17 marca 1983	RUCIANE-NIDA (obszar wiejski)	PISZ
WOJNOWO			CERKIEW P.W. ZAŚNIĘCIA NM PANNY WRAZ Z PRZYŁĘGŁYM TERENEM CMENTARZA PRZYKOŚCIELNEGO	A-383/S	2 września 1983	RUCIANE-NIDA (obszar wiejski)	PISZ
WOJNOWO			ZESPÓŁ KLASZTORNY, ŻEŃSKI, STAROBRZĘDOWCÓW (KLASZTOR Z MOLENNĄ, DOM ZAKONNY, 2 DOMY FURTIALNE, BRAMA 3 BUD. GOSPODARCZE)	A-376/S	17 marca 1983	RUCIANE-NIDA (obszar wiejski)	PISZ
WOJNOWO			KLASZTOR STAROWIERCÓW	A-954/S	30 lipca 1968	RUCIANE-NIDA (obszar wiejski)	PISZ
WOJNOWO			CMENTARZ PARAFIALNY STAROBRZĘDOWCÓW	A-500/S	15 maja 1986	RUCIANE-NIDA (obszar wiejski)	PISZ

Mieszkańcy miejscowości pielęgnują jej historię. Wiele pamiątek znajduje się w mieszkaniu sołtysa wsi Pani Beaty Wiśniewskiej. Spośród nich większość pochodzi z domu Państwa Padjasków. Legenda dotyczące miejscowości, książki pisane przez „letnich mieszkańców” Krzyży, pocztówki pisane przez Agnieszkę Osiecką, Agatę Passent oraz autografy artystów odwiedzających lub zamieszkujących miejscowość. Również byli, zamieszkujący obecnie Niemcy mieszkańcy wsi zostawiają tu swoje pamiątki, zdjęcia opowieści. Szacunek z jakim odnoszą się obecni mieszkańcy miejscowości do historii wsi zasługuje na uwagę, niewiele jest na Warmii i Mazurach takich miejsc, gdzie poszanowanie dla tradycji jest tak silne.

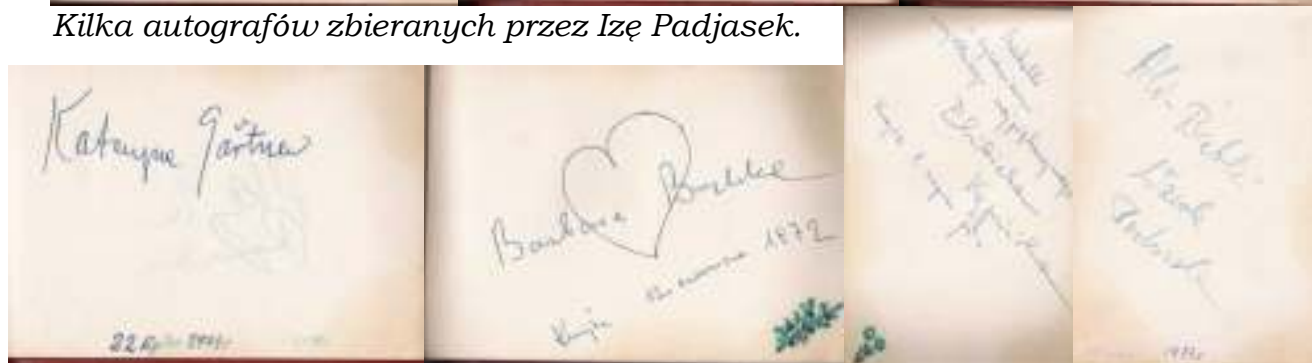

Zdjęcia otrzymane od mieszkańców Krzyży, obejmujące czasy przedwojenne.

Jedna z pocztówek wysłanych przez Agnieszkę Osiecką do Izy Padjasek.

Kilka autografów zbieranych przez Izę Padjasek.

Wiele jest baśni i legend dotyczących Krzyży. Mieszkańcy zawdzięczają ich zbiór przedwojennemu mieszkańcowi miejscowości Guntherowi Schiwy. W tym miejscu przytoczono jedną z tych legend o Wodniku, który dziś jest swoistym herbem wsi.

Wodnik z Jeziora Wesolek

Każdemu dziecku z Krzyży opowiadali dziadkowie, że Wodnik zamieszkuje we wszystkich jeziorach, zarówno w Topielcu, Nidzkim, jak i Wesółku, gdzie zwabia szczególnie małe dzieci.

Starzy ludzie opisywali go jako potwora, który był ni to rybą, ni też człowiekiem. Swoim niskim głosem wabił szczególnie dzieci do swojego królestwa, w którym śpiewał im wspaniałe pieśni. Zwabiał je na brzeg i następnie do jeziora, by tam je dopaść.

Pewnego letniego wieczoru, tuż przed deszczem, szło dwóch chłopców z wygonu z leszczynowymi wędziskami i blaszaną puszką pełną dżdżownic do Przystanku, aby wędkować w jeziorze Wesolek.

Zarzucili swoje wędki w tym bagnistym, śródleśnym jeziorku i patrzyli z uwagą na splawiki. Nagle przy jednej z wędek zobaczyli dużą rybę. Obaj chwycili za wędzisko, by rybę trzepoczącą ogonem wydostać na brzeg. Zapadali się przy tym obydwojma nogami w błocie - po kolana i coraz głębiej. Naraz jeden z chłopców, nieco starszy usłyszał czarujący głos nad jeziorem, zaś za rybą zobaczył Wodnika we własnej postaci. Miał on tylko jedno oko, za to piękny długi ogon. Był to półczłowiek, półryba. Wtem nad jeziorem zaczęło grzmieć i błyskać. Chłopcy porzucili wędkę, brodząc dobrnęli przez trzęsawisko do twardego brzegu i pobiegli do domu. Tu opowiedzieli rodzicom o swojej wędkarskiej przygodzie. Gdy ojcowie następnego dnia poszli na to miejsce nad jeziorem Wesolek, znaleźli przy brzegu na powierzchni błota odcisk płetwy rybiej, który pochodzić mógł tylko od Wodnika.

Odtąd rodzice zabraniali swoim dzieciom wędkowania w jeziorze Wesolek.

Legenda w/g Guntera Schiwego byłego mieszkańca Krzyży.

Tłumaczenie z jęz. niemieckiego Dietmar Serafin. Rzeźba została wykonana przez artystów rzeźbiarzy z pracowni Iwa z Bierunia podczas uroczystości 300-lecia Krzyży dnia 22 lipca 2006 r. na podstawie rysunku wykonanego przez Karolinę Baclawską.

Rzeźba została ufundowana przez Burmistrza Miasta i Gminy Ruciane-Nida.

2.6 Gospodarka przestrzenna i infrastruktura techniczna

Infrastruktura techniczna

Stan systemu komunikacji

Przez Krzyże przebiega droga powiatowa nr **1518** Krzyże – Karwica, oraz droga gminna nr **172010** Ruciane – Nida – Krzyże.

Zarówno droga powiatowa jak i gminna wymagają modernizacji. Droga powiatowa jest miejscami asfaltowa, droga gminna ma nawierzchnię gruntową, sukcesywnie utwardzaną.

Droga gminna Ruciane – Nida – Krzyże

Mimo uroczych krajobrazów mieszkańcy miejscowości mają utrudniony dostęp do siedziby gminy, szczególnie w złych warunkach atmosferycznych.

Istotnymi problemami w zakresie drogownictwa dotyczącymi gminy, regionu jak i całego kraju są:

- wysoki stopień degradacji technicznej infrastruktury komunikacyjnej;
- rosnący ruch drogowy;
- zmniejszające się bezpieczeństwo w ruchu drogowym;
- zagrożenia dla ruchu pieszych;
- ograniczenia środków finansowych niezbędnych do realizacji inwestycji komunikacyjnych.

W Krzyżach jest przystanek PKS, jednak znakomita większość mieszkańców posiada własne środki transportu. Osoby starsze i mniej zamożne korzystają również z pomocy życzliwych sąsiadów.

Gospodarka wodno – ściekowa

Na terenie miasta i gminy Ruciane – Nida udokumentowano łącznie 122 ujęć wód głębinowych, z tego 59 na terenie miasta. Łączna długość sieci wodociągowej na terenie miasta i gminy wynosi 55,5km.

Źródłami zbiorowego zaopatrzenia w wodę mieszkańców gminy Ruciane – Nida są:

- ➡ dla miasta Ruciane-Nida ujęcie wód głębinowych przy:
 - ✓ ul. Polnej,
 - ✓ ul. Kwiatowej,
- ➡ dla mieszkańców gminy:
 - ✓ Ukta, głębokość 37 m, głębokość zwierciadła wody +1,5 m, wydajność 75 m³/h

W pozostałych miejscowościach gminy, w tym również dla Krzyży zaopatrzenie gospodarstw wiejskich na wodę, zaspokajane jest ze studni kopanych i wodociągów zagrodowych.

Ponadto na terenie gminy, w istniejących ośrodkach wypoczynkowych, znajdują się ujęcia wody pracujące na potrzeby tylko tych ośrodków.

Łącznie na terenie miasta i gminy do publicznej sieci wodociągowej podłączone jest: ok. **98%** mieszkań na terenie miasta Ruciane – Nida i ok. **64,5%** mieszkań na terenach wiejskich.

Pod względem jakości wody nie widać większych zagrożeń. Na szczególną uwagę zasługuje utrzymanie odpowiedniego poziomu zawartości manganu i żelaza oraz odpowiednio prowadzona i nadzorowana eksploatacja, uniemożliwiająca zanieczyszczenia wody pod względem bakteriologicznym.

System odprowadzania i oczyszczania ścieków komunalnych na terenie Gminy Ruciane – Nida oparty jest w chwili obecnej na oddanej w 2002 roku Miejskiej Oczyszczalni Ścieków w Rucianem-Nidzie. Jest to obiekt oczyszczający ścieki w systemie mechaniczno – biologiczno - chemicznym. Wydajność oczyszczalni, określona pozwoleniem wodno-prawnym wynosi 2 300 m³/dobę,

O ile w mieście sytuacja w zakresie odprowadzania i oczyszczania ścieków komunalnych jest względnie dobra, o tyle tereny wiejskie gminy (w tym w miejscowości Krzyże) są pod tym względem bardzo zaniedbane.

W wielu małych gospodarstwach indywidualnych ścieki bytowe i gospodarcze odprowadzane są do przygospodarskich szamb bądź rozsączone bezpośrednio do gruntu lub odprowadzane do naturalnych cieków i rowów melioracyjnych.

Zwłaszcza w tych ostatnich przypadkach, powodują one silne zanieczyszczenie wód podziemnych jak i powierzchniowych, a przedostając się do jezior, powodują ich silną eutrofizację.

Procentowy poziom wyposażenia mieszkań w wodociąg i kanalizację, w poszczególnych sołectwie Krzyże przedstawia się następująco:

Tabela nr 3 Poziom zaopatrzenia gospodarstw domowych w wodociąg i kanalizację sanitarną w sołectwie Krzyże

Lp.	Sołectwo	Ilość gospodarstw domowych	% gospodarstw zaopatrzenia ze źródeł publicznych		% gospodarstw zaopatrzenia ze źródeł niepublicznych	
			Wodociąg	Kanalizacja	Wodociąg	Kanalizacja
16	Krzyże	41	-	-	17 (dotyczy 7 gospodarstw korzyst. z wodociągu)	17 (dotyczy 7 gospodarstw korzyst. z kanalizacji)

Źródło: Urząd Miasta i Gminy w Rucianem – Nidzie

Biorąc powyższe pod uwagę niezbędne jest wybudowanie sieci wodociągowej i kanalizacyjnej w miejscowości.

Gospodarka odpadowa

Obecny sposób unieszkodliwiania odpadów w gminie Ruciane-Nida opiera się głównie na nieselektywnej zbiórce, transporcie i składowaniu ich na składowisku w Wólce.

Szacuje się, iż w ciągu roku trafia na nie około **1 647 ton** odpadów z gminy.

Odpady komunalne i zbliżone do nich, wytwarzane w sektorze gospodarczym, trafiają również na składowisko w Wólce.

Ze ogólnego strumienia odpadów wydziela się poprzez selektywną zbiórkę plastikowe odpady opakowaniowe typu PET w ilości średniorocznie ok. 11,5 tony.

Ze strumienia odpadów komunalnych nie wyodrębnia się odpadów niebezpiecznych.

Funkcjonujące składowisko, uruchomione w 1993 r., wymaga wielu nakładów, by dotować je do obowiązujących przepisów.

W Krzyżach można zaobserwować działania, podejmowane przez osoby fizyczne, które są ukierunkowane na ograniczenie powstających ilości odpadów.

Na terenie gminy brakuje systemu kontroli i monitoringu ilości powstających odpadów i sposobu ich zagospodarowania.

Nadal powszechnym jest spalanie odpadów w domowych piecach czy też ich zakopywanie.

Zaopatrzenie gminy w ciepło, energię elektryczną i paliwa gazowe

W miejscowości Krzyże dominują indywidualne kotłownie opalane węglem i drewnem. Występują także kotłownie opalane olejem.

Istniejące źródła zaspokajają potrzeby odbiorców, jednak stan techniczny części urządzeń nie spełnia żadnych norm technicznych i ekologicznych.

Elektroenergetyka

Gmina zaopatrywana jest w energię elektryczną linią napowietrzną wysokiego napięcia 110 kV Szczytno-Pisz, natomiast poszczególne wsie, a także część miasta linią średniego napięcia 15kV poprzez 105 stacji transformatorowych. Główny Punkt Zasilania (GPZ) znajduje się na terenie miasta Ruciane – Nida.

Dostawcą energii elektrycznej jest Zakład Energetyczny S.A. w Białymstoku i Olsztynie.

Gazyfikacja

Miasto i gmina Ruciane – Nida nie jest zgazyfikowane. Problemem, warunkującym gazyfikację gminy jest brak linii przesyłowej gazu ziemnego.

Sieć telekomunikacyjna

Wszyscy mieszkańcy Krzyży mają możliwość podłączenia się do sieci telekomunikacyjnej. Jednocześnie istnieją możliwości techniczne podłączenia się do sieci internetowej.

2.7 Funkcje, jakie pełni Krzyże

Krzyże są jednym z szesnastu sołectw gminy Ruciane - Nida.

Tabela nr 4. Wykaz sołectw Gminy Ruciane – Nida

Lp.	Sołectwo	Nazwa wsi/kolonii wchodzącej w skład sołectwa
1.	Gałkowo	Gałkowo, Iwanowo.
2.	Iznota	Iznota, Bartlewo, Gąsior, Kamień.
3.	Karwica	Karwica, Borek, Jeleń, Maskulińskie, Ruczaj, Zaroślak.
4.	Końcewo	Końcewo, Lipnik.
5.	Krzyże	Krzyże, Karwica Mazurska, Pranie, Zdrożno.
6.	Śwignajno	Ładne Pole, Śwignajno Małe, Śwignajno Wielkie.
7.	Niedźwiedzi Róg	Niedźwiedzi Róg, Głodowo.
8.	Nowa Ukta	Nowa Ukta, Kadzidłowo, Wypad.
9.	Onufryjewo	Onufryjewo, Kończewo, Piaski, Popielno, Warnowo, Wierzba.
10.	Osiniak	Osiniak – Piotrowo
11.	Szeroki Bór	Szeroki Bór, Oko, Lisiczyn, Pieczysko, Zamordeje.
12.	Ukta	Ukta
13.	Wejsuny	Wejsuny, Wejsuny Leśniczówka.
14.	Wólka	Wólka
15.	Wojnowo	Wojnowo, Majdan, Zameczek.
16.	Wygryny	Wygryny, Kokoszka.

Źródło: www.bip.ruciane-nida.pl

Wieś Krzyże spełnia wielorakie funkcje:

➡ **funkcja mieszkalna**; przeważa zabudowa jednorodzinna, brak jest domów wielorodzinnych, tzw. bloków. W jednym budynku mieszkają rodziny wielopokoleniowe. Brak jest mieszkań komunalnych stanowiących własność gminy. Jest to wieś, w której mieszkają ludzie aktywni, młodzi, pracujący głównie w swoich gospodarstwach rolnych, jak również okolicznych miejscowościach – Ruciane – Nida, Pisz;

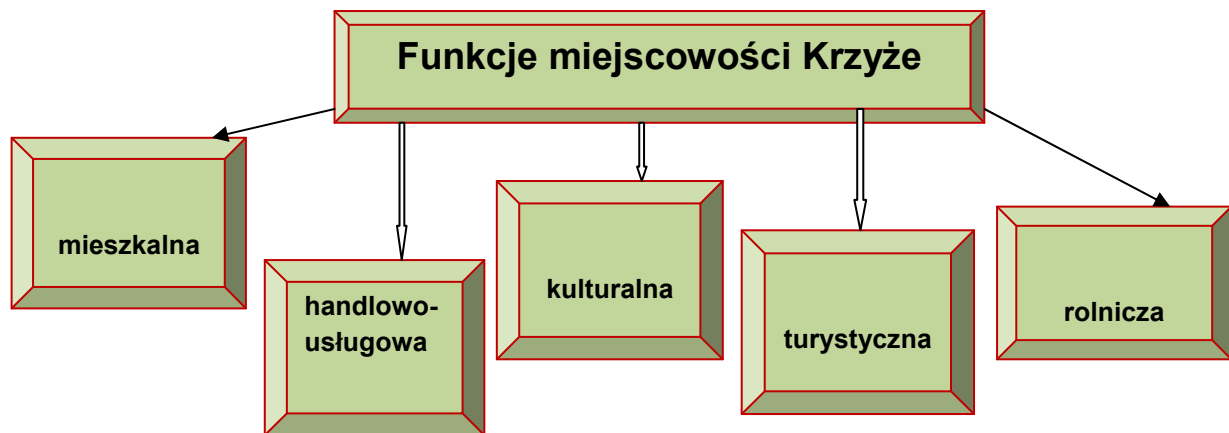
➡ **kulturalna** Krzyże, ze względu na swoją historię stanowią niejako centrum kulturalne gminy. Nieodległa leśniczówka Pranie, w której organizowane są imprezy kulturalne, m.in.(w roku 2007) Finał III Ogólnopolskiego Konkursu Recytatorskiego im. K. I. Gałczyńskiego „O Złote Pióro Watermana”, recital Grzegorza Turnaua, Spektakl poetycko-muzyczny „Kwiaty Polskie” oparty na tekstach Juliana Tuwima w wykonaniu Olgi

Sawickiej i Zbigniewa Zapasiewicza, muzyka: „Przeboje mistrzów” w wykonaniu Czesława Roszkowskiego i Antoniego Czajkowskiego, „Życiorys” – monodram oparty na tekstach Zbigniewa Herberta w wykonaniu Wojciecha Wysokiego, recital Grzegorza Turnaua i Wojciecha Malajkata, koncert laureatów konkursu na interpretację piosenek Agnieszki Osieckiej „Pamiętajmy o Osieckiej” i inne,

➡ **funkcja rolnicza** – w niewielkim stopniu -(większość mieszkańców prowadzi własne rodzinne gospodarstwa rolne);

➡ **handlowo-usługowa** (w miejscowości znajdują się sklepy, bar, stolarnia, są punktu świadczące drobne usługi). Funkcja ta rozwija się wraz ze wzrostem ruchu turystycznego;

➡ **funkcja turystyczna** (z uwagi na atrakcyjne położenie oraz walory przyrodnicze wieś ma ogromny potencjał do rozwoju turystyki wiejskiej – w szczególności agroturystyki, z której to szanse rozwoju mieszkańcy korzystają. Dla Krzyży agroturystyka stanowi czynnik aktywności gospodarczej, a dla mieszkańców uzupełnienie źródeł dochodów. Ta forma turystyki wymusza rozwój infrastruktury lokalnej, wzrost kultury i jakości życia ludności, dążenie do zdobywania i podnoszenia wykształcenia oraz szanse na rozwój nowych zawodów. Należy zaznaczyć, iż gospodarstwo agroturystyczne musi dysponować pokojami gościnnymi o odpowiednim poziomie, sprostać wymaganiom higieniczno-sanitarnym i estetycznym oraz zapewnić atrakcje dla przebywających gości przy jednoczesnym zapewnieniu bezpiecznego pobytu dzieciom, młodzieży i osobom dorosłym.

2.8 Sfera gospodarcza

Rolnictwo

Gmina Ruciane-Nida jest gminą, w której rolnictwo pełni funkcję uzupełniającą do leśnictwa i przemysłu drzewnego. Produkcja rolna w indywidualnych gospodarstwach w Krzyżach ma charakter wielokierunkowy. Produkcja roślinna nie ma charakteru przemysłowego i nastawiona jest na zaspokojenie potrzeb własnych. Również produkcja

zwierzęca nie stanowi istotnego elementu. Przeciętna powierzchnia gospodarstw rolnych w Krzyżach wynosi 1,5452 ha.

Tabela nr 5 Powierzchnia gospodarstw rolnych w Krzyżach

Sołectwo	Liczba mieszkańców	Ilość gospodarstw	Powierzchnia ogólna w ha	Średnia pow. gospodarstwa
Krzyże	111	9	13,9070	1,5452

Pozostałe branże sfery gospodarczej

Ze względu na rozwijającą się we wsi funkcję turystyczną większość mieszkańców zajmuje się działalnością agroturystyczną. Mieszkańcy wsi świadczą również usługi na rzecz odwiedzających miejscowość turystów, w tym: bary, sklepy, drobna wytwórczość. Mieszkańcy dojeżdżają również do pracy poza terenem miejscowości – do Rucianego – Nidy, Pisza, Szczytna.

Miejsca noclegowe, hotelowe, gastronomia itp.

W miejscowości zlokalizowany jest ośrodek wypoczynkowy, większość mieszkańców prowadzi również gospodarstwa agroturystyczne.

Inne

- ➡ w Krzyżach są sklepy spożywczo-przemysłowe, bary.

Szlaki turystyczne

Rodzaj szlaku:	<p>rowerowy</p>
Trasa:	<p>Mazurski Park Krajobrazowy</p> <p>Krutyń, Rosocha, Karwica Mazurska, Pranie, Krzyże, Karwica, Wiartel, Zamordeje, Ruciane – Nida, Ukta, Krutyń</p>
Długość trasy:	76km.
Opis:	<p>Wszystkie trasy mazurskie zaplanowane są jako wycieczki jednodniowe i przebiegają przez Puszcę Piską. Puszcza Piska to lasy o powierzchni 859,04 km². Północna część puszczy wchodzi w skład Mazurskiego Parku Krajobrazowego, obejmującego część Krainy Wielkich Jezior. Puszcza może być szczególnie atrakcyjna zwłaszcza we wrześniu, gdy jest już mało ludzi, a dużo grzybów. Trasa płaska; drogi asfaltowe o małym natężeniu ruchu, wśród lasów, z odcinkiem dróg leśnych dobrze przejezdnych. Zobacz koniecznie: muzeum K. I. Gałczyńskiego w Praniu, rezerwat "Jezioro Nidzkie" w Karwicy.</p>
Komentarz internauty	<p>Jesteśmy w Karwicy, drogą, zawsze uciekamy od pyłowych chmur potwornej żużłówki lub tego co po niej zostało. Można też dostać się przyjemnie do Karwicy jadąc drogą na Krzyże. Przed Krzyżami ok. 500 m w lesie po prawej ciekawe jeziorko Wesolek. Wjazd przy metalowej zaporze Nadleśnictwa. Wyjeżdżając z Krzyży po drodze do Karwicy warto zajechać na długą z wysokim brzegiem Bindugę Bobrową - Nazwa nie bez kozery - faktycznie grasują tu te żarłoczne piły do drewna .</p>

Szlaki turystyczne, oznakowane według różnej skali trudności stwarzają mieszkańcom, jak i turystom „z zewnątrz”, możliwość bezpiecznej wędrówki, bez obawy błędzenia.

2.9 Potencjał społeczny

Sytuacja demograficzna

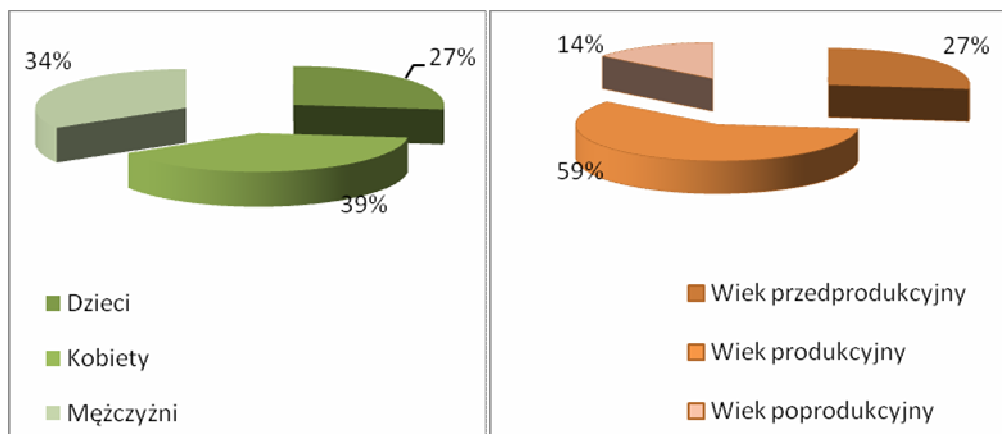
Tabela nr 6 Stan ludności w sołectwie Krzyże w ostatnich 5-ciu latach

ROK	LICZBA OSÓB
2002	89
2003	90
2004	91
2005	92
2006	95

Tabela nr 7 Krzyże - Szczegółowe dane demograficzne dla roku 2007

ROK	OGÓŁEM	Dzieci	Mężczyźni	Kobiety	Wiek produkcyjny		Wiek poprodukcyjny	
					M	K	M	K
2007	111	32	40	47	37	33	3	14

Wykres nr 1. Struktura wieku mieszkańców Krzyży

Stan ludności w Krzyżach na przestrzeni ostatnich lat nieznacznie się zwiększył. Jest to zjawisko bardzo pozytywne, zważywszy na nieustannie spadającą liczbę urodzeń i rosnącą skalę migracji na terenach wiejskich województwa warmińsko – mazurskiego.

Oświata w roku szkolnym 2007/2008

Dzieci z terenu miejscowości Krzyże uczęszczają do Szkoły Podstawowej i Gimnazjum w Rucianem – Nidzie

Tabela nr 8 Dane dotyczące szkoły podstawowej i gimnazjum, do których uczęszczają dzieci z terenu miejscowości Krzyże.

Lp	SZKOŁY	WYSZCZEGÓLNIENIE / LATA								
		2004/2005			2005/2006			2006/2007		
		uczn.	oddz.	naucz	uczn.	oddz.	naucz	uczn.	oddz.	Naucz
1.	SP 1 Ruciane- Nida + filia w Karwicy	331	14	24	336	14	23	315	13	18
2.	SP 2 Ruciane- Nida	206	12	27	173	11	18	153	11	15
4.	Gim- nazjum Ruciane- Nida	493	18	31	420	15	34	396	14	31

W Rucianem – Nidzie funkcjonują dwie szkoły średnie, w których pobierać naukę mogą dzieci z miejscowości Krzyże

ZESPÓŁ SZKÓŁ SAMORZĄDOWYCH IM. AGNIESZKI OSIECKIEJ

Ruciane - Nida ul. Gałczyńskiego 2

ZESPÓŁ SZKÓŁ DRZEWNYCH I LEŚNYCH IM. UNII EUROPEJSKIEJ

Ruciane - Nida ul. Polna 2

Kultura

Życie kulturalne i sportowe oraz turystyka są ważnym elementem funkcjonowania każdej społeczności. Umożliwiają spędzenie wolnego czasu w atrakcyjny sposób, jednocześnie stanowią dodatkową ofertę dla przebywających w miejscowości gości. Podobną funkcję pełnią wobec mieszkańców gminy.

Mieszkańcy miejscowości Krzyże to osoby aktywne, zaangażowane w rozwój miejscowości i swój własny. Podczas spotkań przy opracowywaniu planu często podkreślali chęć wspólnego organizowania w ciągu całego roku imprez kulturalno - rekreacyjnych, brak jest jednak odpowiedniej infrastruktury niezbędnej do ich organizacji.

Akcesja do Unii Europejskiej przyniosła zmiany również społeczne, zaczyna promować się aktywność i przedsiębiorczość. Mieszkańcy Krzyży obserwują te zmiany, widzą budowane i remontowane w innych gminach świetlice, boiska, miejsca spotkań. Chcą, aby objęły one zarówno ich jak i ich miejscowość. Zdają sobie sprawę, że bez podniesienia swojej wiedzy nie będą mogli skutecznie znaleźć się w otaczającej ich nowej rzeczywistości. Chcą się uczyć, by pomóc sobie i swoim dzieciom.

Podczas spotkań i rozmów z mieszkańcami wielokrotnie podkreślano potrzebę wybudowania i nowoczesnego wyposażenia świetlicy stanowiącej centrum rozwoju miejscowości, oraz utworzenia miejsca spotkań mieszkańców. Władze samorządowe Rucianego – Nidy mają świadomość tego jak ważna jest integracja i aktywizacja społeczności lokalnej. Wykonanie wszystkich zadań uznanych przez mieszkańców za ważne dla ich miejscowości, w oparciu tylko o budżet gminy znacznie wydłuży czas ich realizacji.

Ze względu na specyfikę miejscowości, jej historię i letnich mieszkańców budowa świetlicy wiejskiej służącej mieszkańcom miejscowości miejsce integrujące zarówno tych, którzy mieszkają w miejscowości na stałe, jak i tych, którzy przyjeżdżają do Krzyży w sezonie.

Ukształtowanie przestrzeni publicznej

- ➡ plaża wiejska nad Jeziorem Nidzkim,
- ➡ brak świetlicy wiejskiej,
- ➡ brak plenerowych miejsc wspólnych dla mieszkańców,
- ➡ brak miejsc zabaw dla dzieci.

Pocztą, kościół, posterunek policji, straż pożarna

W Krzyżach nie ma poczty, na terenie gminy Ruciane – Nida funkcjonuje jedna placówka pocztowa z filią w Karwicy, która w pełni zaspokaja potrzeby mieszkańców Krzyży.

W miejscowości nie ma kościoła. Jednak aktywna społeczność wybudowała na terenie należącym do administracji Nadleśnictwa Maskulińskiego kaplicę, gdzie w okresie letnim odbywają się nabożeństwa. Większość mieszkańców jest wyznania rzymskokatolickiego.

Kaplica, w której odprawiane są msze polowe wybudowana przez mieszkańców.

Bezpieczeństwem mieszkańców zajmuje się dzielnicowy zatrudniony w Posterunku Policji w Rucianem – Nidzie.

W Krzyżach nie ma Ochotniczej Straży Pożarnej, najbliższa jednostka jest w oddalonej o 3 km Karwicy.

Charakterystyka opieki zdrowotnej

W miejscowości nie ma ośrodka zdrowia, najbliższy, z którego korzystają Krzyżanie jest w Rucianem – Nidzie. System opieki zdrowotnej w gminie zaspokaja potrzeby zarówno mieszkańców, jak i przebywających tu w okresie letnim turystów. Ze specjalistycznej opieki medycznej można skorzystać w miejscowości Pisz, Mrągowo, a w poszczególnych przypadkach również w Olsztynie.

Poziom organizacji mieszkańców

Spółeczność Krzyży jest aktywna, zgrana i mocno związana z miejscem zamieszkania i pracy jaką stanowi wieś. Mieszkańcy z racji historii miejscowości i gości, którzy ją odwiedzają różnią się od społeczności porównywalnych wsi zarówno w gminie, powiecie jak i regionie. Dzięki gościom Krzyżanie stali się społecznością przedsiębiorczą oraz mocno rozwiniętą kulturowo. Książki, wystawy, filmy, aktorzy i ich życie prywatne, to nie informacje, o których dowiedzieli się z prasy, radia czy telewizji, to informacje, które otrzymali od przybywających w te strony na chwilę, na dłużej, ludzi tworzących kulturę w kraju. Niedaleka odległość od Prania – centrum kulturowego Warmii i Mazur, w którym odbywa się wiele imprez kulturalnych odgrywa również znaczącą rolę w kształtowaniu społeczności wsi.

Zmiany te nie nastąpiły nagle, jest to proces długotrwały, którego początki sięgają lat pięćdziesiątych XX w. w których do miejscowości zaczął przyjeżdżać Konstanty Ildefons Gałczyński, Andrzej Strumiłło, Jerzy Putrament, Ziemowit Fadecki, później członkowie STS-u i inni artyści spragnieni spokoju, ciszy i pięknych mazurskich krajobrazów. W tym okresie mieszkańcy przyjmowali w okresie letnim „letników”, zapewniając im ciepłe posiłki. To były początki dzisiejszych gospodarstw agroturystycznych we wsi. Obecnie w Krzyżach wiele jest pokoi gościnnych, znajduje się tu również ośrodek wypoczynkowy, ludzie kultury wybudowali tu swoje letnie domy, którymi podczas ich nieobecności opiekują się mieszkańcy Krzyży.

Mieszkańcy miejscowości mają niespotykaną zdolność tworzenia zgranej i solidarnej społeczności, potrafili i potrafią podjąć zintegrowane działania w kierunku własnego rozwoju lub udzielenia pomocy potrzebującym. Od czasów powojennych rozwijała się we wsi samopomoc. Organizowano wycieczki, w których pomagały zakłady pracy, w czasie, kiedy we wsi funkcjonowała szkoła odbywało się w niej wiele imprez integrujących

społeczność lokalną, w tym Mikołajki, Andrzejki, Sylwester i inne. W długie zimowe wieczory sąsiedzi spotykali się na kartach.

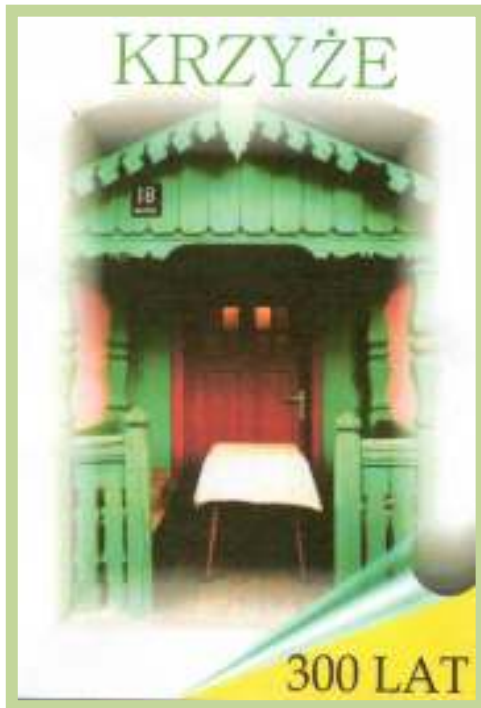
Zaszczepiona dzieciom aktywność procentuje obecnie. Z całą stanowczością można o mieszkańcach Krzyży powiedzieć, że jest to społeczność aktywna, świadoma możliwości jakie niesie ze sobą akcesja do Unii Europejskiej.

Wiele przykładów można przytoczyć dla poparcia tej tezy, poniżej przedstawiono kilka.

Mieszkańcy zorganizowali zbiórkę pieniędzy i przekazali je rodzinie osieroconych dzieci z Pilch niedaleko Pisma, których matka tragicznie zmarła porażona prądem. O podjętej przez nich akcji pisała Gazeta Piska, „jednak nie dla splendoru to zrobiliśmy, a z potrzeby serca” – powiedziała Pani Sołtys wsi Beata Wiśniewska.

Mieszkańcy sami postawili kaplicę, w której odprawiane są msze w okresie letnim, wykonanie tego zadania wymagało współpracy między władzami samorządowymi, Nadleśnictwem Maskulińskim, do którego administracyjnie należy grunt, na którym stoi kaplica, oraz parafią w Rucianem – Nidzie.

Rok 2006 był dla miejscowości Krzyże rokiem szczególnym, bowiem wieś obchodziła swoje trzechsetne urodziny. Z tej okazji zorganizowano uroczyste obchody jubileuszowe. Po raz kolejny mieszkańcy udowodnili, że potrafią znaleźć wspólny język z każdą osobą i instytucją, która pomoże im realizować ich zamierzenia. Do współorganizacji włączyły się: starostwo powiatu piskiego, władze samorządowe z burmistrzem Leszkiem Markiem Gryciukiem na czele, Jan Pietrzak, Barbara Wrześcińska i inni artyści i sponsorzy, o których pomoc umiejętnie poprosiła Rada Sołecka.

W uroczystych obchodach udział wzięli również byli, mieszkańcy Krzyży i ich potomkowie, Niemcy i Mazurzy.

Krzyże – jubileusz

300 lat

Legendy dotyczące miejscowości często dotyczą Wodnika, dlatego ten symbol stał się swoistym herbem wsi, podczas uroczystych obchodów wykonano rzeźbę tego dziwnego wodnego stwora, która dziś jest jej wizytówką i znakiem rozpoznawczym Krzyży.

Wykonany podczas jubileuszu miejscowości Wodnik dziś stoi na placu, na którym stanąć ma świetlica wiejska.

Część artystyczna koncertu jubileuszowego zatytułowana była **„Krzyże turystom – turyści Krzyżom”**. Jej głównym koordynatorem i animatorem ale przede wszystkim dobrym duchem była Pani Barbara Rybałtowska. Sołtys Krzyży wielokrotnie powtarzała, - „Bez naszej Pani Basi nie mielibyśmy tak pięknej oprawy i tak cudownego święta, to właśnie ona przygotowała i zaaranżowała piosenkę, która stała się swoistym hymnem miejscowości:

Wież nasz zimą jest jak uroczysko,
Spokojna, cicha w białej szacie wszystko.
Ryby pod lodem słodko śpią w jeziorze,
a kto spać nie chce albo i nie może,
nie raz zobaczy świecące w ciemności
tuż obok domu ślepie leśnych gości.
Dziki chrząkając podchodzą pod płoty,
lisom i sarnom też nie brak ochoty,
by wejść do wioski, sprawdzić co się święci.
W ogródkach aż się roi od zajęcy,
co podkopują dwuletnie rośliny
w poszukiwaniu tej cud witaminy
co im pozwala przetrwać srogą zimę.

Wiosna objawia się tu w ptasim śpiewie,
w woni konwalii i bezsilnym gniewie,
że odejść musi, bo już lato idzie,
że już podobno widziano je w Nidzie.
i tylko patrzeć jak goście tu zjadą,
barwną, krzykliwą i głodną gromadą.
A wśród owych gości kogo tu nie było!
Fadecki, Putrament i filozof **Kasia**
Janowska Alina i **Krafftówna Basia**
Sienkiewicz, Wajda, Osiecka z Passentem
i **Michał Komar**, krytyk i literat
i nie obyło się tu bez **Weckera**,
Młynarscy, Brylska – piękna gwiazda kina
i **Starowieyski**, malarz i oryginał.
Redaktor **Wojna** w pokoju z kominkiem,
Profesor **Butruk** z żoną, córką, synkiem,
i **Jan Borkowski** z Wandą Ali Babką,
Olbrychski z fankami... ile ich nie było!
i ci co grają dziś w „M jak Miłość”
Doktorzy **Luboińscy**, a lekarzy stadko
upiększa **Ratajczyków** klan liczny i śliczny.
Z **Elżbietą Kępińską** – **Mieczysław Rakowski** –
jak został premierem to wyniósł się z wioski
het, aż gdzieś za Pranie...
To jeszcze nie koniec Panowie i Panie
Oto nasi drodzy osadnicy pierwsi
Jerzy Markuszewski i **Góralczyk Zosia**
Jarecki z rodziną, poeta ich sąsiad
Gdyby się Polakom ich prezydent znudził,
mamy tu **Pietrzaka**, namówimy ludzi,
żeby głosowali, żeby go wybrali,
mamy go w zanadrzu – będziemy czekali.
Kondratiuk, Cembrzyńska, Maryla Rodowicz,
nie był chyba jeszcze tutaj **Lew Starowicz**
a to proszę Państwa jest niedopatrzenie,
bo tu spec od seksu bardzo byłby w cenie.
Wrzesińska, Lipińska... duma nas rozpiera,
że taka śmietanka naszą wieś wybiera.
A ci pozostali, których nie wyliczę,
choć nie w jupiterach nie są gorsi niczem,
mimo braku glorii, chwały i rozgłosu...
przyjeżdża tu do nas mnóstwo zacnych osób,
no i dzięki temu jakoś koniec z końcem
łatwiej nam wiązać w chłodniejsze miesiące.

Spółeczność miejscowości w roku 2007 podjęła się wybudowania sceny, która umożliwi im organizację imprez plenerowych w okresie wakacyjnym.

Pani Sołtys Beata Wiśniewska pieczołowicie zbiera wszystkie pamiątki dotyczące historii miejscowości i osób ją zamieszkujących. Jej niezwykłą umiejętnością jest podejmowanie działań integrujących mieszkańców zarówno tych, którzy mieszkają w Krzyżach na stałe jak i tych, którzy przyjeżdżają do wsi na letnie i wczesnojesienne miesiące, by odpocząć. W przytulnej kuchni częstując pysznymi, własnoręcznie przygotowanymi smakołykami snuje opowieści o życiu w Krzyżach, swoim wujku Kazimierzu Śmigielskim, pierwszym powojennym mieszkańcu wsi, w którego domu mieszka obecnie, o artystach i książkach opatrzonych pięknymi dedykacjami, które od nich otrzymuje – Barbara Brylska, Olga Lipińska, Jan Pietrzak to niektórzy z nich. W segregatorach poukładane są artykuły z gazet, informacje z pozycji historycznych, dotyczących kształtowania się życia społeczno – gospodarczego miejscowości i zdjęcia, mnóstwo zdjęć, podczas przeglądania których obserwator może choć na chwilę znaleźć się w tamtych kolorowych latach.

Rada Sołecka wybrana spośród mieszkańców miejscowości cieszy się dużym społecznym poparciem, w jej skład wchodzi:

1. Leszek Szok
2. Michał Skrajny
3. Kazimierz Kaczyński
4. Marian Ślarzyński
5. Jan Maszkiewicz

Największym marzeniem społeczności Krzyży jest **światlica wiejska** stanowiąca centrum społeczno – kulturalne wsi. Jej powstanie przyczyni się do realizacji dwóch podstawowych celów:

- przyczyni się do integracji społeczności zamieszkującej Krzyże na stałe jak i tej, która budując tu swoje domy odwiedza wieś w sezonie turystycznym,
- pozwoli stałym mieszkańcom, ukształtowanym poniekąd przez artystyczny świat zapewnić potrzeby społeczno – kulturalne.

Rozdział 3.

Diagnoza możliwości rozwojowych Krzyży – analiza SWOT

Podczas spotkań z mieszkańcami w trakcie prac nad **Planem Odnowy Miejscowości Krzyże**, mieszkańcy zwrócili uwagę na swoje atuty, silne strony, zauważając także słabości i zagrożenia .

Mieszkańcy wskazali „**co należy zrobić**” w ich miejscowości, najważniejsze:

- **Budowa i wyposażenie świetlicy wiejskiej w Krzyżach.**
- **Zagospodarowanie terenu wokół świetlicy** dla potrzeb mieszkańców jako teren rekreacyjno-wypoczynkowy (utworzenie miejsca spotkań dla mieszkańców, ogródka jordanowskiego dla dzieci,).
- **Organizowanie działań na rzecz dzieci i młodzieży** np. warsztaty artystyczne fotograficzne, zajęcia pozalekcyjne, zawody sportowe itp.
- **Organizowanie działań na rzecz dorosłych** aktywizujących społeczność lokalną – szkolenia:
 - ❖ w zakresie obsługi komputera,
 - ❖ technik aktywnego poszukiwania pracy, szczególnie w okresie zimowym,
 - ❖ spotkania z ciekawymi ludźmi,
 - ❖ warsztaty szkoleniowe poświęcone technikom pracy w starych zawodach (wikliniarstwo, kowalstwo),
 - ❖ robótki ręczne, poznawanie innych kultur, np. w dziedzinie kulinarnej,
- **Inwestycje infrastrukturalne w miejscowości** (kanalizacja, trakty piesze, przystanek autobusowy).

Zadeklarowano współudział w realizacji wielu z przedsięwzięć uznanych za ważne.

Na pytanie „**Co mieszkańcy mogą sami zrobić dla miejscowości?**”, „**W jaki sposób mógłby Pan/Pani uczestniczyć w pracy na rzecz swojej miejscowości?**” wskazano:

- pomoc w wykonywaniu wszelkich prac porządkowych, przy urządzaniu terenów zielonych,
- prace związane z budową i adaptacją pomieszczeń świetlicy,
- dbanie o czystość i porządek w miejscowości, poprawa estetyki miejsc wspólnych, ale także domostw prywatnych,
- uczestnictwo w szkoleniach, pomoc organizacyjna na rzecz spotkań integracyjnych, imprez kulturalnych, festynów, warsztatów,
- podjęcie działań związanych z ochroną środowiska, takich jak np. akcja na rzecz niepalenia w piecach szkodliwych odpadów, tworzenie i pielęgnacja wiejskich terenów zielonych.

3.1 Analiza SWOT

Nazwa SWOT jest akronimem angielskich słów Strengths (mocne strony), Weaknesses (słabe strony), Opportunities (szanse w otoczeniu), Threats (zagrożenia w otoczeniu).

Jest ona efektywną metodą identyfikacji słabych i silnych stron miejscowości oraz badania szans i zagrożeń, jakie stoją przed miejscowością. SWOT zawiera określenie czterech grup czynników:

Poniższy zbiór informacji o mocnych i słabych stronach miejscowości i stojących przed nią szansach i zagrożeniach jest uzgodnioną wypadkową wiedzy o stanie i potrzebach miejscowości ułożonych przekrojowo (w ramach poszczególnych obszarów życia społeczno - gospodarczego).

Analiza SWOT jest kontynuacją i podsumowaniem diagnozy stanu miejscowości i w niej znajduje uzasadnienie większość rozstrzygnięć.

Mocne strony wsi	Słabe strony wsi
<ul style="list-style-type: none"> ➤ wysokie walory krajobrazu, ➤ czyste otoczenie i środowisko naturalne, ➤ aktywna, przedsiębiorcza i otwarta społeczność lokalna, ➤ zaangażowanie lokalnych liderów ➤ tereny do zagospodarowania na cele kulturalne, ➤ brak uciążliwego przemysłu, ➤ młody wiek mieszkańców, ➤ zwiększone zainteresowanie mieszkańców estetyką otoczenia, ➤ wzrastająca średnia długość życia mieszkańców, ➤ licznie występujące pomniki przyrody, ➤ funkcjonujące gospodarstwa agroturystyczne. 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ brak wodociągów oraz sieci i kanalizacyjnej, ➤ brak małej architektury (ławeczki), ➤ brak ciągów pieszych (chodników) ➤ zły stan nawierzchni dróg, ➤ brak w miejscowości świetlicy wiejskiej, ➤ niedostateczna baza do rozwoju sportu, ➤ peryferyjne położenie w stosunku do ośrodka gminnego, ➤ brak organizacji pozarządowych ➤ brak odpowiedniej infrastruktury turystycznej (miejsc atrakcyjnych, tablice informacyjne, miejsca wypoczynku, mała gastronomia, miejsca noclegowe itp.), ➤ niewystarczająca promocja walorów miejscowości i jej otoczenia (w tym np. w Internecie).

Szanse	Zagrożenia
<ul style="list-style-type: none"> ➤ możliwość uzyskania środków finansowych, ➤ moda na mieszkanie „za miastem”, ➤ pozyskanie inwestorów, ➤ promocja walorów sołectwa, ➤ wspieranie przez państwo inicjatyw lokalnych, ➤ rozwój aktywnej turystyki, ➤ promowanie i dofinansowanie tworzenia alternatywnych źródeł dochodów na wsi, ➤ możliwość podnoszenia własnych kwalifikacji przez mieszkańców, ➤ wykorzystanie walorów przyrodniczych w tym dla rozwoju turystyki, ➤ możliwość stworzenia atrakcyjnego krajobrazowo, wygodnego i bliskiego naturze miejsca zamieszkania w przyjaznym środowisku społecznym, ➤ współpraca z gminą przy realizacji strategii rozwojowej, ➤ sprzyjająca polityka regionalna, w tym adresowana do rozwoju obszarów wiejskich, ze strony rządu i władz wojewódzkich uczestnictwo m.in. w Programie Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013, ➤ zwiększanie się dostępności do kapitałów i środków, pomocowych, w tym pochodzących z Unii Europejskiej, ➤ popyt w Polsce i Europie na usługi turystyczne, oparte o zasoby przyrodnicze oraz walory kulturowe, 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ nieumiejętność wykorzystania środków pomocowych Unii Europejskiej, ➤ niewystarczające fundusze na dalszy rozwój infrastruktury technicznej i komunikacyjnej, a także na właściwe zagospodarowanie terenów ważnych dla wizerunku miejscowości i funkcjonowania jej społeczności, ➤ wstąpienie do UE (wzrost konkurencyjności, odpływ młodzieży za pracą, upadanie małych i drobnych gospodarstw rolnych), ➤ duża konkurencja ze strony innych samorządów w ubieganiu się o środki pomocowe, ➤ rosnące bezrobocie – degradacja społeczeństwa, ➤ rosnąca przestępczość i patologie społeczne, ➤ brak środków finansowych na realizację planu, ➤ zbyt duża biurokracja w pozyskiwaniu funduszy unijnych, ➤ starzenie się społeczeństwa, ➤ brak zainteresowania inwestorów zewnętrznych, ➤ wysokie koszty inwestycji infrastrukturalnych, ➤ mała skuteczność edukacji ekologicznej.

➡ możliwość korzystania z energii odnawialnej,➡ wzrastające zainteresowanie zdrowym stylem życia,➡ wzrost zainteresowania czynnym wypoczynkiem,➡ rosnące zainteresowanie ochroną środowiska.	

Rozdział 4. Wizja rozwoju miejscowości.

Wizja jest wyrażeniem, które określa główny cel miejscowości, jej „sens życia”. Jest wyrazem dążeń i oczekiwań w stosunku do miejscowości, dla której została sformułowana. Wizja pokazuje pozytywny obraz sołectwa Krzyże w perspektywie 7 lat.

Przeprowadzone analizy i wyartykułowane potrzeby mieszkańców, pozwalają na określenie głównych celów planu. Cele te będą wyznacznikiem kierunku wszystkich działań objętych planem.

Dlaczego chcemy odnowy wsi?

Podczas rozmowy z mieszkańcami, wielokrotnie powtarzano konieczność powstania we wsi świetlicy, *„już nic na to nie poradzimy – mówili mieszkańcy - do nas przyjeżdżał Andrzej Jarecki, autor wielu tekstów piosenek, jeden jednak upodobał sobie szczególnie: MNIE NIE JEST WSZYSTKO JEDNO”*.

...Taki już jestem od kołyski,
bom ledwo wyrżał na świat z pieluch,
z oczu mi poszły straszne błyski
i odtąd szukam w życiu celu.
Znam już nie jeden i nie dwa,
i właśnie w tym jest rzeczy sedno,
i stąd to hasło przy mnie trwa:
Mnie nie jest...
Jak?
Mnie nie jest...
Co?
Mnie nie jest wszystko jedno.
Przystąpiłem niegdyś do młodzieży -
taki jaskrawy miałem krawat.
Już zaczynałem hasło szerzyć:
"Wszystko to jedno!" "Prosta sprawa!"
Aż kiedyś nagle coś mnie tknie.
Takie już widać na mnie piętno.
I pomyślałem - może nie?
Mnie nie jest...
Jak?
Mnie nie jest...
Co?
Mnie nie jest wszystko jedno.
Ile kosztuje mnie ten upór!
Nieraz od nowa chciałbym zacząć
i żyć jak człowiek, nie jak upiór,
co stale pyta: po co, za co?
Runąłbym na zieloną ruń
i kwiaty dłonią rwał bezwiedną,
i plunąłbym, gdy mówią - pluń...
Mnie nie jest...
Jak?
Mnie nie jest...
Co?
Mnie nie jest wszystko jedno.
Czasem już nawet rząd mnie prosi -
nie wtykaj nosa w cudze drzwi -
lepiej buziaka dałbyś Zosi,
która po nocach ci się śni...
Niejeden już się prześnił sen,
broda siwieje, włosy rzędą...
A ja wciąż nucę piosnkę mą -
Mnie nie jest...
Jak?
Mnie nie jest...
Co?
Mnie nie jest wszystko jedno.
Nie spodziewajcie się już po mnie,
że wzuję kapcie, włożę szelki
i miast ulepszać ekonomię,
będę oglądał dno butelki.
Ja już widziałem takie dno,
na którym wszystkie gwiazdy bledną.
Tam też nuciłem piosnkę mą:
Mnie nie jest wszystko jedno"

Andrzej Jarecki

- ➡ **Nam nie jest wszystko jedno**, udało nam się postawić kaplicę, zagospodarować teren w centrum wsi, by móc organizować tu imprezy integracyjne i by wieś ładnie wyglądała,
- ➡ **Nam nie jest wszystko jedno**, dbamy o swoje posesje oraz tereny wspólne we wsi.
- ➡ **Nam nie jest wszystko jedno**, w tym roku ukończymy scenę, gdzie podczas miesięcy wakacyjnych występować będą zarówno artyści zawodowi i amatorzy.
- ➡ **Nam nie jest wszystko jedno**, chcemy uatrakcyjnić nasze życie również w miesiącach zimowych.
- ➡ **Nam nie jest wszystko jedno**, chcemy zbierać pamiątki dotyczące historii naszej miejscowości dla naszych dzieci oraz dla kolejnych pokoleń turystów, którzy przyjeżdżają tu, by choć przez chwilę pobyc w miejscu, w którym przebywali ludzie kształtujący życie wszystkich naszych rodaków.
- ➡ **Nam nie jest wszystko jedno**, chcemy mieć miejsce, gdzie moglibyśmy spotykać się z mieszkańcami Krzyży, którzy tu mieszkają w miesiącach wakacyjnych. To są nasi sąsiedzi, chcemy uczyć się od nich ale również chcemy, by mogli poznać nas bliżej.
- ➡ **Nam nie jest wszystko jedno**, zobowiązujemy się podjąć wszystkie niezbędne działania, które pomogą nam zrealizować nasze marzenia.
- ➡ **Nam nie jest wszystko jedno**, pragniemy czystego środowiska, by móc zapewnić kolejnym pokoleniom możliwość życia w atrakcyjnym otoczeniu.
- ➡ **Nam nie jest wszystko jedno**, chcemy poprawić warunki codziennego życia, wyrównać nasze szanse z miastem i większymi ośrodkami naszej gminy,
- ➡ **Nam nie jest wszystko jedno**, chcemy skorzystać z okazji sfinansowania naszych marzeń np. poprzez pomoc unijną.

Mieszkańcy Krzyży

Jak się zorganizujemy?

Stworzymy grupę odnowy wsi, w skład której wejdą ludzie związani z miejscowością – w różnym wieku, z różnym wykształceniem, zarówno stali „starzy” mieszkańcy jak i ci, którzy mają tu swoje letnie domy i którzy związali swoje życie z nami. Będziemy ich włączać w nasze dotychczasowe działania, wspólnie realizować wiele działań. Do grupy tej chcielibyśmy zaprosić przedstawicieli samorządu, którzy pomogliby nam w działaniach aktywizujących naszą społeczność (np. przy organizacji szkoleń, festynów wiejskich, pozyskiwania środków zewnętrznych i trenerów, którzy mogliby prowadzić z nami zajęcia szkoleniowe).

Wizja jest zapisem woli mieszkańców i ich deklaracją wspólnego urzeczywistniania nakreślonych celów.

Wizja w swej istocie łączy wszystkie środowiska, siły i osoby na rzecz jej realizacji, jednak bez wskazywania sposobów i środków.

Wizja miejscowości **Krzyże:**

1.	Wieś zadbana i uporządkowana, barwna i kwitnąca: ➤ estetyczne domy, piękne ogrody, dobrze zagospodarowany teren wokół świetlicy.
2.	Wieś zintegrowana, aktywna i nowoczesna: ➤ promowanie aktywnych mieszkańców, ➤ tworzone nowe i rozwijane organizacje pozarządowe, aktywne grupy nieformalne, w tym młodzieżowe.
3.	Wieś atrakcyjna dla zamieszkania: ➤ dobra infrastruktura społeczna i techniczna.
4.	Wieś kameralna i chroniąca środowisko: ➤ edukacja ekologiczna.
5.	Wieś wygodna i bezpieczna z rozwiniętą infrastrukturą techniczną: ➤ kanalizacja, ➤ wodociąg ➤ dobra jakość dróg, ➤ przystanek autobusowy, ➤ trakty piesze.
6.	Wieś dążąca do poprawy jakości życia jej mieszkańców: ➤ miejsce spotkań dla mieszkańców Krzyży.
7.	Wieś dbająca o rozwój intelektualny i społeczny wszystkich swoich mieszkańców: ➤ zajęcia w świetlicy dla dzieci i młodzieży, ➤ szkolenia dla dorosłych mieszkańców miejscowości.

Rozdział 5. Priorytety, cele, zadania i karty zadań planu.

Rozwój infrastruktury technicznej i społecznej ma decydujące znaczenie dla powodzenia programów rozwoju obszarów wiejskich. Od poziomu rozwoju infrastruktury technicznej zależy to jak będzie rozwijała się lokalna gospodarka i jak będą zaspokajane potrzeby społeczne mieszkańców. Znajduje to swoje odzwierciedlenie w Planie Odnowy Miejscowości Krzyże. Będzie to wymagać koncentracji środków na budowę i modernizację infrastruktury technicznej i społecznej. W celu zapewnienia stałego wzrostu jakości życia oraz dostosowania do standardów UE niezbędne jest zwiększenie poziomu wydatków, szczególnie na inwestycje infrastrukturalne z zakresu ochrony środowiska i rozwoju infrastruktury społecznej.

Podjęcie działań na rzecz kształtowania świadomości oraz wrażliwości ekologicznej mieszkańców gminy w tym Krzyży świadczy o głębokim zrozumieniu problemów związanych z ochroną środowiska naturalnego. Akcje edukacyjne, i promocyjne wskazane są przez mieszkańców jako bardzo ważne dla zrównoważonego rozwoju ich miejscowości.

Bogate dziedzictwo kulturowe, zabytki przyrodnicze i architektoniczne ulokowane w całej gminie Ruciane – Nida są elementem warunkującym atrakcyjność turystyczną miejscowości. Obok walorów estetyczno – poznawczych wzbogacają one życie kulturalne. Życie kulturalne, tak jak sportowe oraz turystyka są elementem funkcjonowania całej gminy w tym miejscowości Krzyże. Umożliwiają spędzenie wolnego czasu w sposób zorganizowany, stanowiąc atrakcję zarówno dla mieszkańców, jak i gości przybywających w te strony.

Wobec powyższego ważnym elementem działań rozwojowych jest utworzenie i wyposażenie świetlicy wiejskiej, utworzenie w miejscowości placu zabaw i miejsca spotkań dla mieszkańców. Działania te znacznie podniosą jakość życia mieszkańców i efektywnie wpłyną na atrakcyjność zamieszkania. Pomogą mieszkańcom tej specyficznej skali kraju miejscowości, zagospodarować czas wolny, szczególnie w okresach zimowych, ale również umożliwią integrację społeczności wsi zarówno tej zamieszkującej Krzyże na stałe jak i tej, która przyjeżdża tu w okresie letnim.

Bardzo ważnym elementem kształtującym warunki życia mieszkańców obszarów wiejskich, odpowiadającym standardom cywilizacyjnym

i pozwalającym mieszkańcom realizować ich cele ekonomiczne, jest stworzenie im warunków do aktywnego uczestnictwa w gospodarczym życiu miejscowości i gminy. Podniesienie świadomości mieszkańców w zakresie możliwości rozwoju działalności gospodarczej, w tym podjęcia pozarolniczej działalności przez rolników i domowników z Krzyży może wymiernie podnieść standard życia całych rodzin.

Trudna sytuacja na rynku pracy, bezrobocie, szczególnie te długotrwałe spowodowane zanikiem aktywności należy do ważnych problemów społecznych i gospodarczych miejscowości. Realizacja priorytetów wymagać będzie koncentracji na rozszerzeniu zakresu stosowanych metod przeciwdziałania bezrobociu oraz na zapewnieniu warunków wdrażania nowych metod i technik pracy, a także na dostosowaniu społeczności do ery społeczeństwa informacyjnego.

Ważnym zadaniem władz samorządowych i społeczności lokalnej jest wspieranie wszelkich inicjatyw, służących rozwojowi Krzyży i ułatwiających podejmowanie inwestycji.

Realizacja wszystkich priorytetów wymagać będzie mobilizacji mieszkańców do podejmowania działań na rzecz poprawy warunków i jakości życia. Aktywność mieszkańców w kierunku podejmowania działań wspierających rozwój społeczny, fizyczny, kulturalny i gospodarczy miejscowości będzie warunkiem krytycznym dla realizacji priorytetów niniejszego planu.

Realizacja priorytetów rozwojowych wymaga osiągnięcia celów, które zgodne są z oczekiwaniami mieszkańców, jednocześnie będąc zgodnymi z najważniejszymi dokumentami planistycznymi gminy, w tym Strategią Rozwoju Miasta i Gminy Ruciane – Nida, Planem Rozwoju Lokalnego oraz Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Miasta i Gminy.

Kolejność poniższych priorytetów, celów i zadań nie stanowi ich hierarchii, są one równorzędne.

Priorytety, cele i zadania planu

Priorytet 1

Atrakcyjne miejsce do mieszkania

Cele:

- ➡ integracja społeczności wiejskiej,
- ➡ zaspokojenie potrzeb społecznych i kulturalnych mieszkańców,
- ➡ poprawa wyglądu wsi,
- ➡ podniesienia standardu życia i pracy

Zadania do Priorytetu 1:

- 1.1. Budowa i wyposażenie pomieszczenia świetlicy wiejskiej
- 1.2. Utworzenie placu zabaw dla dzieci
- 1.3. Utworzenie plenerowego miejsca spotkań dla mieszkańców

Priorytet 2

Rozwój zasobów ludzkich

Cele:

- ➡ wspieranie lokalnych inicjatyw społecznych,
- ➡ dostosowywanie umiejętności i kwalifikacji mieszkańców do warunków rynku pracy,

Zadania do Priorytetu 2:

- 2.1. Organizacja czasu wolnego dzieci i młodzieży,
- 2.2. Organizacja kursów i szkoleń dla dorosłych,
- 2.3. Organizacja spotkań integrujących społeczność lokalną,

Priorytet 3

Infrastruktura techniczna i środowisko

Cele:

- ➡ poprawa czystości środowiska naturalnego,
- ➡ zagospodarowanie terenów rekreacyjnych i progresywny rozwój bazy turystycznej,
- ➡ poprawa dostępności komunikacyjnej,
- ➡ rozwój infrastruktury zapobiegającej degradacji środowiska naturalnego,
- ➡ rozwój infrastruktury energetycznej

Zadania do Priorytetu 3:

- 3.1. Budowa traktu pieszego w miejscowości,
- 3.2. Budowa kanalizacji,
- 3.3. Uzupełnienie oświetlenia wsi,
- 3.4. Infrastruktura turystyczna (tablice)
- 3.5. Budowa przystanku autobusowego we wsi
- 3.6. Budowa wodociągu

Priorytet 4

Dziedzictwo kulturowe wsi

Cele:

- ➡ pielęgnowanie i odtwarzanie dorobku kulturowego wsi,
- ➡ promowanie inicjatyw dotyczących kultury,

Zadania do Priorytetu 4:

- 4.1. Promocja dziedzictwa kulturowego wsi

Karty zadań planu

Zadanie: 1.1. Budowa i wyposażenie świetlicy wiejskiej

1. Opis stanu istniejącego:

W ramach zadania planuje się budowa oraz wyposażenie budynku świetlicy wiejskiej w Krzyżach.

Położenie obiektu

Planowana inwestycja znajduje się na terenie należącym do Gminy Ruciane – Nida, na działkach numer 90/19 w obrębie nr 5 Krzyże. W chwili obecnej teren planowanej inwestycji wykorzystywany jest jako miejsce spotkań mieszkańców wsi, organizacji wspólnych imprez integrujących społeczność lokalną. Projektowana inwestycja ma na celu zwiększenie funkcjonalności, co pozwoli stworzyć warunki do:

- rozwoju i upowszechniania kultury,
- promocji lokalnej kultury, tradycji i sztuki,
- organizacji szkoleń i kursów dla mieszkańców,
- przeprowadzania zajęć pozalekcyjnych dla dzieci i młodzieży,
- integracji mieszkańców,
- organizacji imprez sołeckich

Budynek będący przedmiotem inwestycji jest obiektem przedwojennym, ale nie podlega ochronie konserwatorskiej tym samym nie jest wpisany do rejestru obiektów zabytkowych.

2. Zakres prac planowanych w ramach projektu:

- budowa świetlicy wiejskiej:

- ➡ na podstawie dokumentacji technicznej

- wyposażenie świetlicy wiejskiej:

- ➡ zakup stołów – szt. 12,
- ➡ zakup krzeseł – szt. 48,
- ➡ zakup karniszy i firan,
- ➡ zakup rolet,
- ➡ zakup wieszaków na ubrania,
- ➡ zakup regałów drewnianych, zamykanych
- ➡ zakup czajnika elektrycznego,
- ➡ zakup szklanek, talerzyków (50 kpl.)
- ➡ zakup kuchenki mikrofalowej
- ➡ wyposażenie świetlicy w gry i zestawy edukacyjne dla dzieci (gry planszowe, wydawnictwa i publikacje),
- ➡ stoły z piłkarzykami – szt. 1.

3. Beneficjenci ostateczni:

- ➡ dorośli, dzieci i młodzież z Krzyży i okolicznych miejscowości
- ➡ w sezonie turystycznym również turyści odwiedzający tę okolicę

Zadanie: 1.2. Utworzenie placu zabaw dla dzieci

1. Opis stanu istniejącego:

Obecnie na terenie miejscowości Krzyże nie ma placu zabaw dla dzieci. Młodzi ludzie i dzieci nie mają więc możliwości korzystania z profesjonalnego sprzętu i infrastruktury sportowej. Taka sytuacja powoduje, iż dzieci mają gorszą kondycję fizyczną, więcej czasu spędzają bez ruchu, co prowadzi do powstawania wad postawy. Sąsiedztwo drogi stwarza duże niebezpieczeństwo. Mieszkańcy Krzyży w trosce o dobro i bezpieczeństwo swoich pociech chcą utworzyć plac zabaw, który z pewnością stworzy lepsze warunki do rozwoju prosportowych nawyków wśród młodych ludzi, wpłynie pozytywnie na integrację środowiska lokalnego oraz przyczyni się do zmniejszenia liczby dzieci z wadami postawy. Inwestycja podniesie atrakcyjność turystyczną obszaru. Usytuowanie placu zabaw nieopodal świetlicy wiejskiej oraz miejsca spotkań dla mieszkańców pozytywnie wpłynie na kształtowanie właściwych relacji wśród społeczności wsi.

2. Zakres prac planowanych w ramach projektu:

- wyrównanie terenu,
- zasianie trawy,
- zakup i montaż urządzeń zabawowych dla dzieci (piaskownica, zjeżdżalnia, huśtawki, równoważnia, karuzela, itp.), wszystkie urządzenia będą nowoczesne i bezpieczne – co będą potwierdzały stosowne certyfikaty,
- ogrodzenie placu zabaw,
- zakup i montaż elementów dodatkowych (ławeczki drewniane, kosze na śmieci).

3. Beneficjenci ostateczni:

- dzieci i młodzież z Krzyży i okolicznych miejscowości
- w sezonie turystycznym również turyści odwiedzający tę okolicę

Zadanie: 1.3. Utworzenie plenerowego miejsca spotkań dla dorosłych

1. Opis stanu istniejącego:

Krzyże to w przeważającej części ludzie młodzi, w wieku produkcyjnym. W pobliżu świetlicy wiejskiej znajduje się znakomity plac do zagospodarowania pod miejsce spotkań w plenerze. Organizacja imprez plenerowych wymaga posiadania odpowiedniej infrastruktury. Społeczność wsi jak i goście bardzo chętnie skorzystają z możliwości organizacji i uczestnictwa w imprezach pod warunkiem, że będą do tego spełnione odpowiednie warunki. Dla pełnego wykorzystania tego miejsca niezbędne jest postawienie wiat wyposażonych w stoły i ławki oraz utworzenie miejsca

na grill i ognisko.

2. Zakres prac planowanych w ramach projektu:

- wyrównanie terenu,
- posianie trawy,
- zakup i zasadzenie sadzonek krzewów ozdobnych i kwiatów,
- zakup i montaż wiat wyposażonych w ławki i kosze na śmieci,
- urządzenie miejsca na grill i ognisko.

3. Beneficjenci ostateczni:

- młodzież i osoby dorosłe z Krzyży i okolicznych miejscowości
- w sezonie turystycznym również turyści odwiedzający tę okolicę

Zadanie: 2.1 Organizacja czasu wolnego dzieci i młodzieży

1. Opis stanu istniejącego:

Zajęcia pozaszkolne dla dzieci i młodzieży z gminy Ruciane – Nida organizowane są w placówkach szkolnych, tj. w szkole w Wojnowie i w Rucianem – Nidzie. Dzieci ze wsi Krzyże ze względu na zaplanowane godziny dojazdu ze szkoły nie mogą korzystać z tej formy organizacji czasu wolnego. Brak jest we wsi możliwości atrakcyjnego spędzenia czasu w świetlicy wiejskiej, ogródka jordanowskiego, w związku z czym dzieciom pozostaje zabawa „pod chmurką”. Ogromna ilość turystów odwiedzających wieś w sezonie letnim chętnie skorzysta również z miejsca bezpiecznego dla ich dzieci

2. Zakres prac planowanych w ramach projektu:

- **zajęcia pozalekcyjne w świetlicy (pod opieką instruktora):**
 1. świetlica terapeutyczna dla dzieci zagrożonych wykluczeniem społecznym,
 2. wspólne z rodzicami czytanie książek – konkursy na ilustrację wykonaną przez całą rodzinę najciekawszej książki,
 3. gry sportowe (tenis stołowy, piłkarzyki)
 4. nauka samopomocy,
- wspólne rodzinne spędzanie czasu w ogródku jordanowskim integrujące dzieci i ich rodziców

3. Beneficjenci ostateczni:

- młodzież i osoby dorosłe z Krzyży i okolicznych miejscowości
- w sezonie turystycznym również turyści odwiedzający tę okolicę

Zadanie: 2.2 Organizacja kursów i szkoleń dla dorosłych

1. Opis stanu istniejącego:

Obecnie mieszkańcy mają ograniczoną możliwość podnoszenia swoich kwalifikacji. Po roku 1989 – wraz z początek transformacji ustrojowej następował zanik organizacji mieszkańców wsi i małych miasteczek. W skutek tego wcześniej prężnie działające organizacje zrzeszające znaczną liczbę mieszkańców zaczęły podupadać, a budynki, którymi się tak chętnie opiekowali, zaczęły niszczyć. Ludzie zajęci przystosowywaniem się do zmieniającej się sytuacji przestali interesować się otoczeniem. Akcesja do Unii Europejskiej przyniosła zmiany również społeczne, zaczyna promować się aktywność i przedsiębiorczość. Mieszkańcy obserwują te zmiany, dostrzegają potrzebę zmieniania swojego otoczenia (modernizacji gminnej świetlicy, utworzenia miejsca spotkań) także przy wykorzystaniu środków z funduszy unijnych lub z innych źródeł zewnętrznych. Chcą, aby ta pomoc objęła zarówno ich jak i ich miejscowość. Zdają sobie sprawę, że bez podniesienia swojej wiedzy nie będą mogli skutecznie znaleźć się w otaczającej ich nowej rzeczywistości. Chcą się uczyć, by pomóc sobie i swoim dzieciom.

2. Zakres prac planowanych w ramach projektu:

➡ Kursy i szkolenia dla mieszkańców w świetlicy w zakresie:

1. technik aktywnego poszukiwania pracy,
2. komunikacji społecznej, asertywności,
3. kształtowania właściwych postaw społecznych,
4. nauki języków obcych,
5. robótki ręczne,
6. wikliniarstwo.

Szkolenia prowadzone będą przez specjalistów. W zakresie ich organizacji oraz pozyskiwania trenerów planuje się współpracę samorządu Rucianego – Nidy z Powiatowym Urzędem Pracy, Miejsko – Gminnym Ośrodkiem Kultury w Rucianem – Nidzie, Warmińsko – Mazurskim Ośrodkiem Doradztwa Rolniczego w Olsztynie (Powiatowy Zespół Doradztwa Rolniczego w Pisz), organizacjami kobiecymi i innymi instytucjami zajmującymi się szkoleniami.

3. Beneficjenci ostateczni:

➡ Mieszkańcy miasta i gminy Ruciane – Nida, w szczególności z Krzyży

Zadanie: 2.3 Organizacja spotkań integrujących społeczność lokalną

1. Opis stanu istniejącego:

Społeczność Krzyży jest aktywna, przedsiębiorcza, zgrana i zżyta. Ze względu na stosunkowo niewielką liczbę mieszkańców nie obserwuje się takich ludzkich reakcji jak zawiść, niechęć i brak szacunku dla innych. W Krzyżach mieszkańcy corocznie organizują spotkania integrujące

społeczność lokalną, podczas których biesiadują całymi rodzinami. Dorośli mieszkańcy starają się zapewnić w miarę swoich możliwości bezpieczne miejsca spotkań dla swoich dzieci. Nie są to jednak obszary, które można by uznać za odpowiednie do wspólnego spędzania czasu. Brak wyznaczonego bezpiecznego miejsca, ławek do siedzenia, piaskownicy dla dzieci, toalety w pobliżu powoduje, że spotkania w miejscowości nie mogą zapewnić mieszkańcom odpowiedniego komfortu, na miarę XXI wieku. W okresie letni liczba mieszkańców wsi podał dwukrotnie wzrasta, przyjeżdżają tu ludzie kultury. Mieszkańcy organizując imprezy mogą również integrować się ze środowiskiem artystycznym.

2. Zakres prac planowanych w ramach projektu:

- Budowa i wyposażenie świetlicy wiejskiej,
- Utworzenie plenerowego miejsca spotkań dla mieszkańców,
- Utworzenie placu zabaw dla dzieci

Realizacja tych zadań pozwoli mieszkańcom zrealizować wiele więcej inicjatyw integrujących społeczność lokalną ale również integrujących rodziny. Mieszkańcy za ważne uznali organizowanie corocznych imprez, takich jak:

- Sylwester,
- Dzień dziecka
- Coroczny Rodzinny Festyn, połączony z rodzinnymi zawodami na najbardziej zgraną rodzinę,
- Andrzejki
- Mikołajki

Większość imprez planuje się włączyć do kalendarza imprez gminnych zamieszczanego na stronie internetowej Miasta i Gminy Ruciane – Nida i w materiałach promocyjnych gminy.

3. Beneficjenci ostateczni:

- Mieszkańcy z terenu miasta i gminy Ruciane – Nida, w szczególności Krzyży
- Turyści,
- Mieszkańcy sąsiednich gmin

Zadanie: 3.1. Budowa traktu pieszego w miejscowości

1. Opis stanu istniejącego:

Przez Krzyże przebiegają drogi o nawierzchni asfaltowej. Drogi te stanowią możliwość komunikacji mieszkańców – szkoła, sklep, ośrodek zdrowia, poczta. Wzmożony ruch na drogach obserwowany w ostatnich latach, w szczególności w sezonie turystycznym skutkuje wzrostem zagrożenia wypadkami drogowymi z udziałem pieszych. W Krzyżach brak jest traktów

pieszych, przez co wzrasta zagrożenie wypadkami. Ogródek jordanowski, plenerowe miejsce spotkań, świetlica wiejska usytuowane będą po jednej stronie drogi. Utworzenie traktu pieszego (chodnika z polbruk) przyczyni się do podniesienia bezpieczeństwa drogowego w miejscowości oraz znacznie zwiększy atrakcyjność zamieszkania i turystyczną obszaru sołectwa.

2. Zakres prac planowanych w ramach projektu:

➤ Budowa traktu pieszego w miejscowości:

1. wyrównanie i utwardzenie terenu,
2. zakup i ułożenie kostki brukowej,
3. przygotowanie podłoża,
4. zakup i ułożenie obrzeży.

3. Beneficjenci ostateczni:

- Mieszkańcy z terenu miasta i gminy Ruciane – Nida, w szczególności z Krzyży
- Turyści,
- Mieszkańcy sąsiednich gmin

Zadanie: 3.2. Budowa kanalizacji

1. Opis stanu istniejącego:

W Krzyżach nie ma kanalizacji. Część mieszkańców nie ma w kuchni odpływu wody ani sanitariatów. Posiadanie indywidualnych zbiorników na nieczystości stałe, tzw. szamb podnosi również koszty ponoszone w związku z odbiorem nieczystości i transportem ich do oczyszczalni ścieków. Szamba często są nieszczelne, co ujemnie wpływa na stan środowiska naturalnego. Rozwój przedsiębiorczości i działalności okołoturystycznej (np. ośrodek wypoczynkowy, gospodarstwa agroturystyczne) wymaga rozwiniętej infrastruktury sanitarnej. Mieszkańcy pragną zachować czyste środowisko, stanowiące o atrakcyjności tego miejsca dla przyszłych pokoleń.

2. Zakres prac planowanych w ramach projektu:

- Budowa sieci grawitacyjno-tłocznej na odcinku
- Wykonanie przyłączy

3. Beneficjenci ostateczni:

- Mieszkańcy Krzyży
- Turyści,

Zadanie: 3.3. Uzupełnienie oświetlenia wsi

1. Opis stanu istniejącego:

Krzyże nie są w pełni oświetlone, we wsi brakuje lamp. W okresie zimowym ze względu na szybko zapadający zmrok mieszkańcy rzadko wychodzą ze swoich domów na spotkania z innymi osobami. Istnieje zagrożenie, że taka sytuacja doprowadzi do dalszej ich alienacji. Pełne oświetlenie całej miejscowości zwiększy bezpieczeństwo mieszkańców oraz jednocześnie atrakcyjność zamieszkania.

2. Zakres prac planowanych w ramach projektu:

- ➡ Oświetlenie Krzyży
 - Uzyskanie zgody Zakładu Energetycznego
 - Instalacja lamp

3. Beneficjenci ostateczni:

- ➡ Mieszkańcy Krzyży
- ➡ Turyści

Zadanie: 3.4. Infrastruktura turystyczna (tablice)

1. Opis stanu istniejącego:

Krzyże to bardzo atrakcyjnie położona miejscowość w gminie Ruciane – Nida. Wieś leży na szlaku przyrodniczo-turystycznym. Dziedzictwo kulturowe, pomniki przyrody sprzyjają rozwojowi turystyki. Szlak turystyczny jest oznakowany, jednak niedostatecznie. Brak jest tablic informujących o możliwości zwiedzenia atrakcyjnych miejsc, korzystania ze sprzętu turystycznego, lokalizacji gospodarstw agroturystycznych i miejsc gastronomicznych.

2. Zakres prac planowanych w ramach projektu:

- ➡ Zakup i montaż tablic – oznakowania tras turystycznych

3. Beneficjenci ostateczni:

- ➡ Turyści,

Zadanie: 3.5. Budowa przystanku autobusowego we wsi

1. Opis stanu istniejącego:

Obecnie w Krzyżach nie ma zadaszego przystanku autobusowego, mieszkańcy tej części wsi a szczególnie dzieci dojeżdżające do szkoły często mokną na deszczu w czasie oczekiwania na szkolny gimbus.

2. Zakres prac planowanych w ramach projektu:

- ➡ Budowa przystanku autobusowego we wsi

3. Beneficjenci ostateczni:

- ➡ mieszkańcy miejscowości oraz turyści,

Zadanie: 3.6. Budowa wodociągu

1. Opis stanu istniejącego:

Obecnie w Krzyżach nie ma wodociągu gminnego, przez wiele lat mieszkańcy korzystali z wody w studniach głębinowych kopanych na posesjach domów. Budowa wodociągu we wsi przy jednoczesnej kanalizacji wsi pomoże wejść Krzyżom w XXI wiek.

2. Zakres prac planowanych w ramach projektu:

- ➡ Budowa wodociągu (uzgodnienia, dokumentacja techniczna, pozwolenia, rozpoczęcie i zakończenie inwestycji)

3. Beneficjenci ostateczni:

- ➡ mieszkańcy miejscowości oraz turyści,

Zadanie: 4.1 Promocja dziedzictwa kulturowego wsi

1. Opis stanu istniejącego:

Historia miejscowości, kształtowanie się życia społeczno – gospodarczego wsi warte są zachowania i kultywowania. Mieszkańcy skrupulatnie zbierają wszystkie pamiątki dotyczące wsi, ale jak powtarzają, brak jest miejsca wspólnego, gdzie kolejne pokolenia mogłyby uczyć się historii tej uroczej miejscowości. Planowane są również imprezy integrujące społeczność zamieszkałą tu na stałe i letnich mieszkańców. Wzajemne przenikanie się kultur ma ogromny wpływ na mentalność stałych mieszkańców, to są ludzie świadomi istnienia szeroko pojętej kultury i pragną ją zaszczepić swoim dzieciom. Organizacja wystaw, strona internetowa miejscowości gwarantują lepsze poznanie jej przez turystów oraz uszanowanie tych „dwóch światów” żyjących w Krzyżach w symbiozie i wzajemnym zrozumieniu.

2. Zakres prac planowanych w ramach projektu:

Organizacja wystaw w świetlicy wiejskiej
Organizacja imprez integrujących (w tym spotkania z ciekawymi ludźmi)

3. Beneficjenci ostateczni:

mieszkańcy miejscowości oraz turyści,

Rozdział VI Harmonogram wdrażania planu wraz z kosztorysem (zł)

Zadanie		Czas realizacji/koszty						
		2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
PRIORYTET I ATRAKCYJNOŚĆ ZAMIESZKANIA								
1.1.	Budowa i wyposażenie świetlicy wiejskiej			120tys				
1.2.	Utworzenie placu zabaw dla dzieci				15tys.			
1.3.	Utworzenie miejsca spotkań dla dorosłych					10tys.		
PRIORYTET II ROZWÓ ZASOBÓW LUDZKICH								
2.1.	Organizacja czasu wolnego dzieci i młodzieży		4tys.	4tys.	4tys.	4tys.	4tys.	4tys.
2.2.	Organizacja kursów i szkoleń dla dorosłych		4tys.	4tys.	4tys.	4tys.	4tys.	4tys.
2.3.	Organizacja spotkań integrujących społ. lokalną		4tys.	4tys.	4tys.	4tys.	4tys.	4tys.
PRIORYTET III INFRASTRUKTURA TECHNICZNA I ŚRODOWISKO								
3.1.	Budowa traktu pieszego w miejscowości				60tys.			
3.2.	Budowa kanalizacji				750tys.	750tys		
3.3.	Uzupełnienie oświetlenia wsi				30tys.			
3.4.	Budowa przystanku autobusowego we wsi			15tys.				
3.5.	Budowa wodociągu we wsi				150tys.	150tys.		
PRIORYTET IV DZIEDZICTWO KULTUROWE WSI								
4.1.	Promocja dziedzictwa kulturowego wsi		2tys.		2tys.		2 tys.	

Rozdział 7.

Promocja, zarządzanie realizacją i monitoring Planu Odnowy Miejscowości Krzyże.

7.1 Promocja Planu Odnowy Miejscowości Krzyże.

Promocja Planu, której zadaniem jest upowszechnianie zamierzeń Planu Odnowy Miejscowości Krzyże pośród przyszłych beneficjentów, wykonawców i decydentów, opierać się będzie o trzy formy komunikacji:

1. Internet
2. Prasa lokalna i krajowa
3. Promocja i reklama bezpośrednia

Internet W witrynie internetowej Rucianego – Nidy na bieżąco będą podawane do wiadomości informacje dotyczące realizacji zadań przyjętych w Planie Odnowy Miejscowości Krzyże. Internet służyć będzie również komunikacji pomiędzy bezpośrednio odpowiedzialnym za wdrażanie Planu (Urzędem Miasta i Gminy Ruciane – Nida) a zainteresowanymi podmiotami samorządowymi i biznesowymi.

Prasa lokalna i centralna służyć będzie jedynie upowszechnianiu informacji w różnych kręgach potencjalnych beneficjentów i wykonawców Planu Odnowy Miejscowości Krzyże o istnieniu takiego dokumentu, sposobie jego monitorowania i wdrażania, kierując do źródła informacji, jakim będzie Internet.

Promocja i reklama bezpośrednia będzie skierowana do wybranych, potencjalnych wykonawców, inwestorów zidentyfikowanych na podstawie analizy przedsięwzięć inwestycyjnych zawartych w Planie Odnowy Miejscowości Krzyże.

Powyższa promocja i reklama polegać będzie na bezpośrednim zapraszaniu do negocjacji wybranych podmiotów, mogących być partnerami w realizacji poszczególnych zamierzeń Planu.

7.2 System zarządzania realizacją Planu Odnowy Miejscowości Krzyże.

Stworzenie systemu zarządzania realizacją Planu ma decydujący wpływ na utrzymanie wysokiej dynamiki w całym procesie wdrażania. Stopniowe wygasanie entuzjazmu towarzyszącego procesowi tworzenia Planu wśród samorządu i mieszkańców bez odpowiedniego systemu mogłoby

„doprowadzić Plan na półkę” z innymi, nieprzydatnymi dokumentami w dość krótkim czasie. System, o którym mowa to przede wszystkim:

- ➡ doskonalenie istniejących i tworzenie nowych instrumentów realizacji,
- ➡ monitorowanie realizacji celów i projektów,
- ➡ zmiany i aktualizacja Planu.

Instrumenty realizacji

Instrumenty prawno - administracyjne:

Najważniejszym narzędziem realizacji Planu jest budżet gminy. Stopniowe tworzenie budżetu zadaniowego powinno usprawnić zarządzanie środkami publicznymi oraz stworzyć czytelny obraz operacji finansowych przeprowadzanych przez Radę Miejską w Rucianem – Nidzie. Dynamika wdrażania Planu ma swoje odzwierciedlenie w kolejnych budżetach. Zadania wynikające z Planu realizowane ze środków budżetowych można stosunkowo łatwo zidentyfikować.

Kolejnym instrumentem jest opracowane **„Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Miasta i Gminy Ruciane – Nida”** dokument szczególnie istotny podczas monitorowania stanu lokalnych zasobów oraz wynikające z niego plany miejscowe, za pomocą, których można kreować oczekiwany wizerunek miejscowości, lokować przedsięwzięcia według ustalonego porządku.

Instrumenty ekonomiczne i rynkowe:

Tworzenie dobrego klimatu dla rozwoju przedsiębiorczości, wyzwalanie lokalnych inicjatyw gospodarczych jest instrumentem, który usatysfakcjonuje mieszkańców pod względem rynkowym jak i ekonomicznym oraz przysporzy budżetowi kolejnych podatników.

Instrumenty finansowe:

Stosowanie tak zwanego „montażu finansowego” przy dużych inwestycjach, to znaczy kumulacji środków pochodzących z różnych źródeł na realizację kolejnych zadań wynikających z planu. Stopniowe przechodzenie od konstruowania budżetu według dotychczasowych reguł do tworzenia budżetu zadaniowego.

Instrumenty marketingowe:

Stworzenie odpowiedniego systemu marketingu miejscowości i gminy jako całości, (osiągnięcia samorządu, lokalnych liderów i organizacji społecznych oraz zasobów) ułatwi prowadzenie promocji wewnętrznej - skierowanej do

mieszkańców gminy oraz promocji zewnętrznej. Stworzony system marketingowy przede wszystkim odpowie na pytania:

- ➡ kto?
- ➡ jakimi kanałami?
- ➡ z czym?
- ➡ do kogo?
- ➡ i za jakie pieniądze trafia z promocją?

7.3 Monitorowanie realizacji celów i zadań, sposoby oceny Planu

System monitorowania planu odnowy

Monitoring wspomaga proces zarządzania i dostarcza informacji o postępie realizacji i efektywności wdrażania zadań wynikających z Planu - począwszy od pojedynczego zadania, poprzez cel i priorytet, a skończywszy na osiąganych efektach. W zależności od charakteru dostarczanych danych, monitoring dzielimy na rzeczowy i finansowy.

Monitoring rzeczowy

Monitoring rzeczowy dostarcza danych obrazujących postęp we wdrażaniu Planu oraz umożliwiających ocenę jego wykonania w odniesieniu do celów w Planie.

Dane skwantyfikowane, obrazujące postęp we wdrażaniu oraz rezultaty tych działań zostały podzielone na trzy kategorie:

Wskaźniki produktu

Odnoszą się one do rzeczowych efektów działalności. Liczone są w jednostkach materialnych, np. długość utworzonego traktu pieszego; liczba wybudowanych budynków, itp.

Wskaźniki rezultatu

Odpowiadają one bezpośrednim i natychmiastowym efektom wynikającym z wdrożenia Planu. Takie mierniki mogą przybierać formę wskaźników materialnych (skrócenie czasu podróży, liczba mieszkańców objętych selektywną zbiórką odpadów, liczba wypadków drogowych, itp.) lub finansowych (zmniejszenie zasiłków wypłacanych mieszkańcom przez opiekę społeczną itp.).

Wskaźniki oddziaływania

Obrazują one konsekwencje Planu wykraczające poza natychmiastowe efekty dla bezpośrednich beneficjentów. Oddziaływanie może odnosić się do efektów

związanych bezpośrednio z podjętym działaniem, chociaż pojawiających się po pewnym czasie (oddziaływanie bezpośrednie), jak i do efektów długookresowych, oddziałujących na szerszą populację i pośrednio tylko wynikających ze zrealizowanego działania (oddziaływanie pośrednie).

Przykładowe wskaźniki oddziaływania to liczba utworzonych podmiotów gospodarczych w czasie 18 miesięcy po zakończeniu projektu (oddziaływanie bezpośrednie), czy średnia ocen dzieci uczących się objętych zajęciami pozalekcyjnymi 24 miesiące od zakończenia realizacji projektu (oddziaływanie pośrednie).

Monitoring finansowy

Monitoring finansowy dostarcza danych dotyczących finansowych aspektów realizacji Planu, będących podstawą do oceny sprawności wydatkowania przeznaczonych na niego środków. Burmistrz Miasta i Gminy Ruciane - Nida prowadzi ciągły monitoring finansowy podjętych zadań, sporządza raporty, które prezentuje Radzie Miejskiej podczas kolejnych planowych Sesji Rady (wydatki poniesione w okresie objętym raportem, wydatki poniesione od początku realizacji zadania, stopień realizacji zadania %).

7.4 Sposoby oceny Planu Odnowy Miejscowości Krzyże

Ocena planu prowadzona będzie na podstawie składanych raportów z prowadzonego monitoringu rzeczowego i finansowego, opisu rozbieżności, jeśli takie powstaną pomiędzy planem a wdrożeniem zadania oraz analizą przyczyn i skutków rozbieżności. Dodatkowo raporty zawierać będą informacje nt. postępu realizacji planu finansowego w okresie sprawozdawczym oraz prognozę w tym zakresie na rok następny.

Miernikami w prowadzonej ocenie będą wskaźniki np. nakład finansowy na 500 m traktu pieszego, ilość przyłączy kanalizacyjnych w stosunku do ilości posesji w miejscowości. Ocena dokonana będzie w sprawozdaniu rocznym, które Burmistrz składa Radzie Miejskiej podczas sesji, na której udzielane jest absolutorium za działania w roku poprzednim. Ocena szczegółowa zadań wynikających z Planu nastąpi po zakończeniu i rozliczeniu inwestycji.

7.5 Uspołecznienie procesu planowania i realizacji

Zasadniczą rolę, jaką będą pełnić we wdrażaniu Planu mieszkańcy miejscowości to inicjowanie działań projektowych, realizacja projektów oraz wyrażanie opinii na temat podejmowanych i prowadzonych zadań. Mieszkańcy reprezentowani będą przez Sołtysa i Radę Sołecką. Współpraca opierać się będzie na zasadach pomocniczości, suwerenności stron, partnerstwa, efektywności.

Spółeczność lokalna Krzyży uczestniczyła w pracach nad niniejszym planem. Jak wynika z doświadczeń innych jednostek samorządu zazwyczaj uczestnicy prac nad planami odnowy stają się w swoich środowiskach rzecznikami proponowanych w tych planach rozwiązań.

O Planie Odnowy Miejscowości Krzyże przyjętym do realizacji przez Zebranie Wiejskie Mieszkańców i Radę Miejską, jak również o rozpoczynanych zadaniach, ich przebiegu i zakończeniu wszyscy mieszkańcy będą szczegółowo informowani. Informacje będą upowszechniane za pośrednictwem prasy regionalnej i lokalnej oraz zwyczajowo na tablicy ogłoszeń i stronie internetowej Miasta i Gminy Ruciane - Nida oraz bezpośrednio przez władze gminy na różnego typu zebraniach. Uwagi od mieszkańców na temat prowadzonych prac zbierane będą przez Sołtysa i Radę Sołecką i przez nich komunikowane władzom samorządowym.

Specjalne podziękowania za pomoc w opracowaniu Planu Odnowy Miejscowości Krzyże chciałabym złożyć Pani Sołtys Beacie Wiśniewskiej, bez której pomocy Plan by nie powstał, fundacji Okularnicy za zgodę na udostępnienie zdjęć i wywiadów, Pani Zofii Góralczyk –Markuszeńskiej, której zdjęcia również zamieszczono oraz Pani Izie Padjasek, za zachowanie tylu cennych pamiątek, z których mogłam skorzystać.

Kasia Królak

Acus Consulting

Wykaz tabel Planu

Tabela nr 1 Wykaz rezerwatów przyrody w gminie Ruciane – Nida.....	29
Tabela nr 2 Wykaz zabytków gminy Ruciane – Nida.....	32
Tabela nr 3 Poziom zaopatrzenia gospodarstw domowych w wodociąg i kanalizację sanitarną w sołectwie Krzyże.....	38
Tabela nr 4 Wykaz sołectw Gminy Ruciane – Nida.....	40
Tabela nr 5 Powierzchnia gospodarstw rolnych w Krzyżach.....	42
Tabela nr 6 Stan ludności w sołectwie Krzyże w ostatnich 5-ciu latach.....	44
Tabela nr 7 Krzyże - dane demograficzne dla roku 2007	44
Tabela nr 8 Dane dotyczące szkoły podstawowej i gimnazjum, do których uczęszczają dzieci z terenu miejscowości Krzyże.....	45

Wykaz wykresów

Wykres nr 1. Struktura wieku mieszkańców Krzyży.....	44
--	----